

Ãýìèèéí Àíðíú Òóñèàìæ
Ãàðúí Àâèàãà

Çìõèìã÷èä:
Äóãèàñ.À.Âèëüèèíñí
Ìàðèãð.Ã.Ñèèííãð

Ãýìèèèéí Àíðíú Òóñèàìæ
Ãàðúí Àâèàãà

Ñòàíäàðò Õýâéýë
2000

Äçðýã Áíëí Àèñèàããñàí Íðí Íóòàãò
ççéýõ Ãýìèèèéí Òóñèàìæèéí
Ãàðúí Àâèàãà

Èãýýí òýòãýæ ñàíðççæççèñýí:

Ãýèèèéí Ìýãýãçéæççéýã÷àèéí Ìèãýìéýãççäèéí Õíèáñ (WFSA- World Federation of Societies of Anaesthesiologists)

Royal College of Anaesthetists

Õýâéýëä òóñàèñàí:

Ýì÷ Ì. Äíáñíí (Àíãèè)
Ýì÷ Õ. Íãðíãò (Àâñòðàèè)
Ýì÷ É. Ííèàí (Àíãèè)
Ýì÷ Õ. Áíèèèðà (Óãàíãà)
Ýì÷ Õ. Õóñóí (Íðããè)
Ýì÷ Ð. ÌàèÄóãàèè (Àâñòðàèè)
Ýì÷ Ñ. Ñàèèã (Àâñòðàèè)
Lt. Col Ì. Ðíáãðòñ (Àíãèè)
Íðíòãññíð Ðããèèà Èèèãñ (Ýíýòðýã)

(Çìõèìã÷èéí ç°ãøøðèèãéãýð òóóèàðèèàðüã õíðèèèñ.)

Ãàð÷èã

- ✓ Óäèðòãäè.....
- ✓ Ãýìðèèéí ò°ë°à áàéäàè
- ✓ Ãýìðèèéí àíðíû òóñèàìæóóä
- ✓ Àìÿñãäèÿí çàìä àâàð àðãà òýìæýýí çãä
- ✓ Àìÿñãäè óäèðãäèð (Àìÿñãäèèäèð)-ä àâàð àðãà òýìæýý
- ✓ Öóñ ýðãýèðýíä àâàð àðãà òýìæýý
- ✓ Öì,ðãíã÷ ççéýã
- ✓ Öýýæíèé áýìðýè
- ✓ Öýãèèéí áýìðýè
- ✓ Òàððè, òìèãíéí áýìðýè
- ✓ Íóãàñíû áýìðýè
- ✓ Ì°÷äèéí áýìðýè
- ✓ Ãýìðèèéí °ã°ðì° òìðèèèäèèóóä:
 - ✓ Öçððäèéí áýìðýè
 - ✓ Æèðýìñýí ýìýãðýé÷çãäèéí áýìðýè
 - ✓ Öçéýãäýè
- ✓ Ãýìðñýí °ã÷ð°íã òýýãýðèýð
- ✓ Öàãñðàèèðóóä:
 - ✓ Öàãñðàèè 1: Àìÿñãäèÿí çàìä àâàð àðãà òýìæýýíèé àðãà÷èèäè

- ✓ Õàâñðàèò 2: Õççððäèéí òèçèíèíäèéí òýâèéí ççççèýèðççä
- ✓ Õàâñðàèò 3: Ççðð ñóäàñíü ççççèýèðççä
- ✓ Õàâñðàèò 4: Óðààí àèäàèðùí (Ãèäñêîâúí) àíäèèäè
- ✓ Õàâñðàèò 5: Ççððíèé çéé àæèèèäãààíä ççççèýò òóñèàìæ
- ✓ Õàâñðàèò 6: Ãýìèèéí áàäèéí ççðýãò àæèèóóä
- ✓ Õàâñðàèò 7: Ãýìèèéí áàäèéí èäýãððýé ò°è°äè°ä°

Óäèððäè

Ãýìðýè íü áçð çíäýñòíèé òóèäàìäñàí àñóóäè áíèñí òýâýð áàéíà. Íèí íèí ò°äæèé áóóðäé ïðíóóäúí çàèóó çäèéíðýí çàì òýãäðèéí áíèí çéèäáýðèýèéí äýìðýèä èðýð òðòñ°ð áàéíà. Ýíýèäèéí çð äçìðýé òóñèàìæèéã ýðð ççççèñíýð äýððè äýìðèççäèéí çäèéí òçíäðýè ýíäýäèèéã áóóðóóèæ ÷äàíà.

Ãýìðýãñäèéã òçðäýí çýèæ, ñýðýýí àìüäðóóèðð àðäà òýìæýýã àä÷, òíäòäíðæóóèðð øàððäèäãà áçðèé ýíäýðýé °ä÷ðíççäèéã èèðççèýí, òýäíèéã ýì÷èýðýä çàèèøäçé òýðýäèýäýð **ñóóðü íýäýã, ääèèäãà ÷ääãäððü** íèäíðíä ýíðçç "Ãýìèèéí áíóíü òóñèàìæ" ñóððàèðùí çíðèèäí ïðøèí. ßèäíäóýà **ýðð èèðççèýí òàíèð**, àìü òýíññýí °ä°ðí° ï°ð°è áàèäèä áàéãàä °ä÷ðíä òäã àèääèäçé ýì÷èýðýä óã ñóððàèðð ïððíé áíðàððàð áíèí.

Ìí óã ñóððàèðð íü äýìèèéí çäã àäàð àðäà òýìæýýíççäèéí òóðäé èäèðççä áíèí àðäà òýìæýýíççäèéí àðäà÷èèèèüã ççççèýò ääèèäãà òè÷ýýè äýñýí òýèáýðççäýð ýäàäãàíà. Ñóððàèððàð ò°í áàäàæ òýðýãñýè àøèäèäí, ýìð ýã áíèíäñíäóé áàäàæ òýðýãñýèäçéäýð äýìèèéí çäèéí àðäà òýìæýýíççäèéã àäàðäà øàððäèäãàðäé ñóóðü íýäýã, ääèèäãàüã **ýì÷ ýíýèäèéí àæèèèäãñäã** íèäíð áíèí.

ßíç áçðèéí, òóðäèèäèè Àìððèèéí íýñ çàñàè÷äúí Èíèèäæèéí "ATLS", Àñððàèèéí "EMST" ä.ì ñàéí çíðèí áàèãóóèèäãñàí, àìæèèððäé ýäàäãàæ áàèãàä, äàðùí àèèäãà áçðèé òýã òýãýí ñóððàèððóóä áàèãàä. Ãýã÷ ýãäýð ñóððàèððóóä íü òç÷èèð°ä÷èéí òàíäàìæ, òíèãíí òàðèèððà, òýãäðèéí òýðýãñèççäýð ñàéí òííäèíäñí ýíýèèéí ýì÷ àæèèèäãñäã ÷èèèñýí, òè÷ýýèèéí äýèäýðýãçé ò°ð°éá°ð áçðèé ñóððàèððóóä áàèãàä. "Ãýìèèéí áíóíü òóñèàìæ" ñóððàèðð íü ýãäýð ñóððàèððóóäüä ïðèíðççé ÷, çíäñýí çàð÷èì íü èæèè á°ä°ä ò°í òýðýãñýè àøèäèäí äýìèèéí çäèéí ñóóðü òóñèàìæèéã òçðäýð òóðäé çààíà.

Çíðèèäí

Ýíõꞥ ñóðāèòüā äꞥðāýñíýð òà:

1. Āýìòèèéí ꞥā àāò àðā òýìæýýíꞥèéí àèü íü ÷óðàè, ýí òýðāꞥíä òàèèāàò çꞥéé áíèíòüā íýäíý.
2. Āýìòýæ áýðòñýí òꞥꞥñèéā òꞥðāýí òóāðòàíä íýāò íýíáàé ꞥíýéýò ÷àāàðòàé áíèí.
3. Āýìòýæ áýðòñýí °ā÷òíä ñýòýýí àìüäðóóèàò àðā òýìæýý àā÷, òíāòáíðæóóèàò ÷àāàðòàé áíèí.
4. °ðèéí ýíýéýāòýý āýìòèèéí áííü òóñèàìæ ꞥꞥýýò àæèüā ýàæ çíòèí áàéāóóèàòüā ñòðía.

Āýìòèèéí ò°è°ā áàéäè

Āýèòèéí èòýìðè óèñóóä āýìòèèéí òàððāàðuí ñóäèò òàèàð äàèèāàæèæ áàéāà áíèíā÷ ò°āæèæ áóé îðíóóäà àíðàðòüā èòýýð òàðñáí òýāýýð áàéíà. Çàì òàèáàéí ò°āæèè, äóāóéò òýýāýð àðèèèð áíèññð āýìòýé áíèí ýíäýāýé ìð òꞥðāýí èòýñ÷, àðòíáðñíü ñꞥéðýé áíèí áóñà ìèí àìðæéí óèìàñ ýíç áꞥðèéí ðæèòāàðò āýìòèèéí çàò òýçāàðúí ýíýéèèéí áàéāóóèèàóóä òóèèàðò áíèí. Õꞥíä òýéáyðèéí òꞥýāýé ÷ òíò ò°ä°ä ýéáyā òíòèíèíæ áàéíà.

°íäð áíèí áàā áóóðàé ò°āæèèòýé îðíóóäuí òñðííäuí ÷óðàè ýèāàíóóä íü òóñāàé çíòèí áàéāóóèèèð ðàððāāā Āýìòèèéí áííü òóñèàìæuí ò°āæèèä í°è°èæ áàéíà. ¯ꞥíä:

- ✓ °ā÷òíä āýìòèèéí āàçðàñ òàìèéí íèð ýíýéèéí ñàéàð òꞥðòýé òýýāýðéýóýä ìð òíè çàéòàé
- ✓ Āýìòýāñāýä ýíýéèèéí òóñèàìæ òꞥðāýóýä òàè èòýýð àèäāā
- ✓ Áíèíāñííáóé áàāàæ òííā ò°ò°íæ, áóñà òáíāìæèéí äóðàāàè
- ✓ Āýìòèèéí ꞥā àæèèèàò, òóñèàìæ ꞥꞥýýòýä áýèòāýāýæ ààèèāàæñáí òꞥꞥñèéí äóðàāàè

Āýìòèèéí **óðüā÷èèáí ñýðāèééýèò** íü āýìòèèéí ꞥā àāò àðā òýìæýýíèé òàìèéí àðóèāꞥé, òýíä, óāààì òóāðòàíü òóðèè òèéāāýā òýéáyð ðì. Ýíý íü òóðàéí îðí íóðèèéí í°ò°è áíèíèññ áíèí ààðàò òꞥ÷èí çꞥééꞥýýñ òàìàððía:

- ✓ Ñí,è

- ✓ Àæèèèàō òç÷èí
- ✓ Óëñ ò°ðèéí áàéäàè
- ✓ Ýðççë ìýíäèéí ò°ñ°â
- ✓ Ñóðãàèò

Ýíýèäèéí äýìðèèéí áàãèéí áçō òç÷èí ÷àðìàéèò ìü äýýðòè òç÷èí ççéèççä ðçç òàíäàæ áàéæ äýìðèýýñ óðüä÷èèàí ñýðãèééíý. Ìýäýçæ èðýíðè ìü ýíýðçç äàðüí àèèàäüí òàð òçðýýýýñ òàèüñàí àñóóäàè áíèíä÷ òóðàéí äàçàð ìðíü ì°òòè áíèíèöïï, óðüä÷èèàí ñýðãèééýð áíèíæóóäàðñ ñóðãàèèòüí òàã òóãàðòà òàìàððía.

Äýìðèèéí àíðíü òðñèàìæóóä (ABCDE of trauma)

Õçíä òýéáyðèéí, ìèí äýìðýè òàññàðñàí °â÷ðíççäýä ççççéýð öíäö òðñèàìæ ìü °â÷ðíèé àìü ìàñàíä àðóè ó÷ðóóèæ áóé äýìðèççäýä àíðíü òðñèàìæ ççççéýð, ÷óðàì àèü àðãà òýíæýýä àãàð ìü ÷óðàè áíèíðüâ òìäìðíééìò ýäàèè þì. Ýðíèé áóðó “**Àíðíü òðñèàìæ**” ìü äàðàðòè àìü ìàñàíä àðóèðàé äýìðèççäèéã ç°â òìäðóóèäí ìïèèìò, çíýýýð çéè àæèèèäàðà þì. òçíä:

- ✓ Àìüñãàèèüí çàìüí á°ãè°ðè
- ✓ Àìüñãàèèðòà òçíäðýè ó÷ðóóèæ áóé öýçæíèé äýìðèççä
- ✓ Õçíä òýéáyðèéí àäàðàø áà äíðìð òóñ àèäàèòóóä
- ✓ Õýäèèéí äýìðèççä

Õýðýä ìèí äýìðýãñýä áàéãàè àèü àìèíä òàèòàé äýìðýèðýéäýýñ ìü ýðéýí àððàèèàí òðñèàìæ ççççéýý (Áíæèèàí òóãèàðèèèè). Ýíý ìü àäãèàãà òóðèèàãà, áíèíæ ì°òòè°ñ òàìàððía (Àäèèàãà àæèè äýýð äýèäýðýíäçé ççíý).

Àíðíü òðñèàìæ (**A**irway-**À**ìüñãàèèüí **ç**àì, **B**reathing-**À**ìüñãàèèèè, **C**irculation-**Õ**óñ ýðäýèð, **D**isability-**è**è àæèèèäàðàìü àèäàðäè, **E**xposure-**Ä**ýìðèèéí èèðççéýèð)-

èēā 2-5 ìèíóòààñ èèççãçé õóãàòààíä ççççÿÿõ ðñîé. Íýãýýñ èèçç àìèíä òàèòàé ãýìòýèòýé °ã÷ò°íä ýì÷èèãýýã çýðýã ççççÿÿõ ðñîé. ¯çíä:

✓ **Àìüñãàèüí çàì**

Àìüñãàèüí çàìüã çýýéíý. °ã÷ò°í ÷°è°òýé àìüñãàèæ, ýðÛæ ÷àààæ áàéíà óó? Õýðýã á°ãè°ð°èòýé áàéãàè äàðààðè ççééñä àíðààðèäà òàíäóóé:

- ✓ Íì÷èéã °ðã°ð / ýðççã òàò (òýé ýðççðçç òàòàãäáíà)
- ✓ Ñíðóóé (áíèíæòíé áíè)
- ✓ Æàéãåèéí òýé äàðàã÷ / òàìàð-çàèèóðóí àìüñãàèüí çàì òàü
- ✓ Õàãàí ìã°ðñ°í òíèíéä áóóðñ òàü. Õçççã äóíäæ áàèðèäèä áàééãáí, ò°ã°è°íèé òýçãààðèèò, áýðýèãýýã òèé

✓ **Àìüñãàèèò**

Àìüñãàèüí çàì á°ãè°ð°ãçé áíè àìüñãàèèò òàíäèòòàé ýñýðèéä äàðèí øàèä. Õýðýã òàíäèòòãçé áíè äàðààðè òç÷èí ççééñä àíðààðèäà òàíäóóé:

- ✓ Ííãñíòíðàèñ áà ãñíòíðàèñèéí òýíñýí áàéèüí çãä äàðàèò áóóðóóèä, óðñáóóð òààèò
- ✓ Õýýæíèé íýýèòòýé ãýìòèèéã òàò
- ✓ Çíèèèíð àìüñãàè óàèðä

Áíèíæòíé áíè òç÷èèò°ðã÷ °ã.

°ã÷ò°í òíãòáíðæíãçé áíè àíðíü òóñèàìæ, çýýèãýýã äàðèí °ã

✓ **Õóñ ýðãýè**

Õóñ ýðãýèòèéí áàéèüã çýýéýã, òç÷èèò°ðã÷èéí òàíäèò, àìüñãàèüí çàìüí ÷°è°ò áàèäàè, àìüñãàèèòóí èãáýðè çýðèèéä äàðèí çýýé. Õýðýã òàíäèòòãçé áíè äàðààðè ççééñä àíðààðèäà òàíäóóé:

- ✓ Æààäãø óóñ àèäàèòüã çíãñí
- ✓ Áíèíæòíé áíè 2 øèððýã, òí òýíæýýíèé (14 ýñáýè 16G) óýí ççã ñóãñáíä òàü.
- ✓ Áíèèèòíèé áíè ñóãñààð øèíáýí ñýéáý.

✓ **¯éè àæèèèããàíü àèäããàè**

Ìýäðýèèéí çéë àæèèèàãààã ìàø òçðãýí çíýë. (°ã÷òí óðààíðàé ýñýð, °ãä°èòíä äóó ÷èìýãýýð òàðèó °ã÷ áàéãàà ýñýð, ýñâýë óðààíãçé ýñýð) Óðààí àèäàèòùã Æèàñêîúí àíãèèèèàðð çíýëýð òàã òçðýèöýýãçé òóë:

- ✓ Óðààíðàé A
- ✓ Ìãýýð òàðèó °ã÷ ÷àããàððàé V
- ✓ °ãä°èòíä äóó ÷èìýãýýð òàðèó °ã÷ áàéãàè P
- ✓ Õí÷ðóóèä òàðèó °ã÷ãçé áàéãàè U

Ýíý çãä öýãòòýé òçðãýí àæèèèàð öýðýãðýé.

✓ **Ãýìèèéã èèðççéýð**

°ã÷ðíèé òóãñùã òàéèæ, ãýìèèéã òàé. Õýðýã òà òçççç ýñâýë íóãàñíú ãýìèèéã ñýæèãéýæ áàéãàè òýãðççèæ ò°ä°èòíèéã öýçãàððèà. Ýíý òàèàðð äàäèäà àæèè äýýð äýèãýðýíãçé ýðèèòàíà.

Òýìãýèýë...

Àìñãàèèúí çàìä àãàð àðãà öýìæýý

Õàìãèéí àíóíú ÷óðàè àðãà öýìæýý áíè àìñãàèèúí çàìùã ÷°è°è°ó áóðó íàéãàððàé àìñãàèèúí çàìðàé áíèð ãããè ðì.

✓ **°ã÷òíòýé ýðèèö**

×°è°òýé ýðèèòàæ ÷àäàæ áàéãàà °ã÷ðíèé àìñãàèèúí çàì ÷°è°òýé áàéãàä. Ìàãäããçé óðààíãçé °ã÷òíççäýã çìðèñèè àìñãàèèúí çàì òàðèð, àìñãàè óðèððàð òóñèàìæ øàððàãààæ áíèí. Õíèãíé òçççç, öýýæíèé ãýìèèéã ñýæèãéýñýí çãä

öäààí ìã°ðñí õïëíëä äóóðñ òàäèò àæèëäàðùä òèéòäýý òççççíëé òýñäýýð
íóààñ äýìòýðýýñ òàìäàðèò òýðýäòýé. Óðààíäçé °ä÷òìççäýä èòýìòäýý òýé
óíàñíààñ áíëæ àìüñàèé á°äë°ðä°ä.

- ✓ **Õç÷èèò°ðä÷ °ä (Áíëñæòíé áíë íççðíëé òíðóóä÷ ýñâýé òèééýääýä
òççäèéäýýð òç÷èèò°ðä÷ °ä)**
- ✓ **Àìüñàèèí çàìüä çíýé**

Àìüñàèèí çàì á°äë°ðñíëé øéíæççäýä:

- ✓ Õóðòèðòò áóðó òýð÷èáíýð
- ✓ Õÿòòíàò áóðó àìüñàèèí ÷èìýý òýäèéí áóñ áíëò
- ✓ °ä÷òí ñàíäðòò (äèñèñèä ìðìò)
- ✓ Àìüñàèèä òóñèàð áóé÷èíäóóä ìðíèòìò, òýýæíëé äàæ ò°ä°èä°í èèðýð
- ✓ Õ°ðòò

Ãàáíü áèðò áàéæ áíëçíðäçéä àìòàðð. °ä÷òíä çíðèñíë àìüñàèèí çàì òàäèòùä
òàäñðàèò 1-ä çàðñàí àà äàäèàäà àæèàðð äàäòòò áíëí. Ýíý çää ñóäñàðð
òàèððòóèäò ýíëéí áíäèñüä òýðýäèýð íü òóéèí ýñðýä çàðèòòàé.

- ✓ **Àìüñàèèí çàìä äàðò ñàéæðóóèñàí àðäà òýíæýý øààðèäàðòàé ýñýðýä
àìòàððèäà òàíäóóé:**

Íàéäàððòàé àìüñàèèí çàìòàé áàéòùí òóèä ñàéæðóóèñàí àðäà òýíæýýä
àìüñàèèí çàìä äàðò çàðèòòóä:

- ✓ Àìüñàèèí çàìí á°äë°ðè òýäýýð çðäýéæèñýýð áàéäàè
- ✓ Õóñàí òóðàð ççñäýñýí òççççíëé íýàò äýìòèééí çää (òóñàí òóðàð òìð÷
áàéäà)
- ✓ Àìüñàèè çíäñíí
- ✓ Æèñèñè áíëñí
- ✓ Õçíä òýéáýðèéí òàððèíü äýìòýé
- ✓ Õýýæíëé äýìòýé
- ✓ Ýðçç-íççðíëé äýìòèççä áàäòàíä.

Àìüñàèèí çàìí á°äë°ðèèéä ýððàèòàé ýí÷éýð øààðèäàðòàé

Àìüñàèèèò àà àìüñàèè óàèðäèòàíá äàðò àðäà òýíæýý

Õìð ààòü òóñèàíæ áíë òàíäèòòàé àìüñàèèèòòàé áíëáíò ýäàèè ðì.

✓ **Õàìäèéí äíë íü àìüñāæúí òýííýèèéä òíäòíï. Äàðààðè øéíæççäýýñ àëü íýä íü èëýð÷ àáéäàà ýñýðèéä òíäðóóéíä. (ÕÄÐ)**

- ✓ Õ°õð°èò
- ✓ Íýâ ãýìòýë
- ✓ Àìüñāàðäæ ää÷èäñáí, áàéæ ýäñáí áàéäðèä äàéäàà ýñýð
- ✓ Öýýæíéé øàðð ñíðíäçíæ áàéäàà ýñýð
- ✓ Òóñèàð áóë÷éíäóóä îðíëõíæ áàéäàà ýñýð

✓ **Äàðààðè øéíæççäèéä òýìòýð÷ èëðççè (ÒÝÌÒÝÐ)**

- ✓ Àëü íýä òàè ðóó òäçàðí ì°ã°ðñ°í õííéíé øàðäçäñáí ýñýð
- ✓ Õóäðððé òäáèðäà
- ✓ Àðüñáí äíððè ýìðèçäì
- ✓ Òíäøèèõíð äáíìòíðàèñ áíëí ìäáíìòíðàèñèéä ìíøëíð

✓ **Äàðààð øéíæççäèéä ÷äáíóóðàðð ÷äáíæ èëðççè (ÑÍÍÑ)**

- ✓ Ííäáíìòíðàèñ (äýìòñýí òàèúí àìüñāè ñóèðàð)
- ✓ Öýýæéíä ýíäýä ÷èíýý ñíííäçíæ áàéäàà ýñýðèéä èëðççèýð

✓ **Ñýðýýí àìüäðóóèàð çéé ýäð**

Ýíý òàèäàð èäèò óíøèæ ääæèäà àæèè òèéíý. Õàçñðàèð 5-èéä çç.

- ✓ Õýðýä àìüñāè äóòäçäðèä îðñíí áàéäèäè **Öýýæéíä Ðáíðäáí øéíæèèäýý òèèðýýñ °í°** àíéí ÷óðàè çàèðàðð òäèèðäáí çàññðàðð öýýæíéé ð°íäèéä äóóðñ òàäüæ öóñ áíëí ääàððüä äàääøéóóè.
- ✓ Õàçàðí ì°ã°ðñ°í õííéíä äóóðñ òàèèð çàèèð äððñáí öýäèé ÷ òà óä àæèèäàððüä òèéæ ÷äàððäçé áíë èðèèðèðíéäíðíè òèéæ àìüñāèüä øóóä äýíæ. Õàçñðàèð 1-èéä çç.

Òóñāæ òýíäýäýë

- ✓ Õýðýä áíëíõíðíé áíë °ä÷ð°í áçðýí òíäòáíðæòíë òç÷èèð°ð°ä÷èéä òáíäèèððèé °ä.
- ✓ Õýðýä ìäáíìòíðàèñ áíëæ °ä÷ð°í òýíññýí áàéäèèððèé áàéäèè òí òýíæýýíéé (°ð°íä°ä?) çççä õíðäóóäðð òäèèðäáí çàññðàðð, ýäýíéé äóíä øóäàìàðð òàðäèèð òèéí òèéä ääàððøéóóèæ, öýýæíéé ð°íäèéä äóóðñ òàèèð òóäððàð äàððàæ °äí°.
- ✓ Õàçàðí ì°ã°ðñ°í õííéíä äóóðñ òàèèð íýä áà õíð ääðü óäðäèéí îðíëäéíäóóä àìæèèðäçé áíëáíë èðèèðèðíéäíðíè òèèð íü ÷óðàè äýäèéä áíðàðð. Ýíý äðäà òýíæýý íü ääæèääæñáí ýíýèäéí íýðäýæèèðýí, çíèèð òííä ò°ð°ð°íæéí òóñèäìæðàéäðð òèéääýä áà èðýíðè äàçðóóää ýíýðçç äðäà òýíæýýä ääð áíëíæäçé áàéæ áíëí.

✓
°ä÷ð°íä àìüñāèè °ä°èäçéäýýð (óäèðäèèäçéäýýð) òàçàðí ì°ã°ðñ°í õííéíä äóóðñ òàèèð îðíëäéíäüä óäðäí òèèðèéä õíðèäéíí.

Öñ ýðäýèðýä äàðð òðäð òýìæýý

Äóðàä äàðü òðñèàìæ áíè òàíäæèððàè öóñíü ýðäýèððýè áíèäíð ýäàäè.

“**Øíè**” äýäýä íü ýðððíèé íýàððýìæ (íðððóçè) àä ýäèéí òç÷èèðððä÷èéí òàíäàìæèéí òàíäàèððäçé àðéäèüä òýèíý. Øíè íü äýìðèèéí ðä÷ðíççäýä èðýíðäýý ýðäýèäýð òóñíü ýçýèðççí àðäðññíàðñ (äèíäíèäìè) ççäýèððýè àðéäàä.

Ýíýè ççéí äàððàðð øèìæççäýä çíäýñèýí **Øíèèéä ññèñíí**: Äàððàèð àðäðñàèð, òàððèèàððè, òàððèñíý, áèäèéí äóèðàí áóóððàð, öíðèèéæ òàèð, ì÷äççä òçéðýí áíèð, òýèäàñàí ñòäðñíü ýðäýí-äççðýèð àðäðñàð, øýýñíèé äàðð òíäíðäíð. Öàðñððàèð 3-èéä çç.

Öýä öýäýí òððèèéí øíè áàéäàä:

Öóñ àèäàèððí (Ýðäýèäýð öóñíü ýçýèðççí àðäðñàèððí) øíè: Öóñ, øèìäýíýý òóððàðð àèäñàíàðñ ççñíý. Äýìðèèéí äàððà èðýíðäýý àèäñàí öóñíü òýìæýýä ìóó òíäðñíäíä áððä àèðçç äýìðèèéí çää áçð òíäðñíæ ÷àðäðäçé. Ñàíäæ ýä:

- ✓ Öýäèèéí áíèñ öýýæìèè òíäèèä èð òýìæýýìèè öóñ òóðæ äàððäçàðæ áíèñ.
- ✓ Äóíä ÷ððäíèè ýñíü òóäàððèàðð 2 è òçððýè òýìæýýìèè öóñ àèäàæ áíèñ.
- ✓ Àðððæèéí òóäàððèàðð èðýíðäýý 2 è-ýýñ èèçç òýìæýýìèè öóñ àèäàä.

Ççððíèè äàððàèððè øíè: Ççððíèè çèè àæèèèððàðíü äóððäçèèðñ ççñíý. Äàððàðð øàèððàðíàðñ ççäýèððýè áàéæ áíèñ:

- ✓ Ççððíèè áóè÷èíäèéí íýððàè (áèðçç äýìðýè)
- ✓ Ççðð ÷èðýèäýð (òàñíää áíèð)
- ✓ Ííäñíðððèñèèéí òýññýí áàéäàè (ççððýíä èðýð öóñ òíðèèäñññ)
- ✓ Ççððíèè íýàð äýìðýè
- ✓ Ççððíèè áóè÷èíäèéí øèääýýñ

Öíè òðð äàçàð äçðýýìèè äáíèéí äàððàèððä çíýèýð íü ÷óðàè áððä áíèñæðíèè áíè Ççððíèè òàððèèäàí àè÷ýä òèè.

Ìýäðýèèéí äàððàèððè øíè: Èðýä÷èéí íóäàñíü çñððí äýìðèýýñ áíèñ ñèñíàðèè ìýäðýèèéí òç÷äýè àèäàðññíàðñ ççñäýä. Ñíññíèè øèìæ íü àððñíü òýèäàñàí ñòäðñíü ääøèð, òàððèèàððè áíèð ä.ì ýìàð íýäýí ðàðèèèèèéí èèðýèäçéäýýð äàððàèð òíäð øèìæ ðì.

æèèéí øíè: Äýìðèèéí äàððàðð ýðð çää òíäíð áíèä÷ äýìðèèéí äàððàçèèéí öýäýí äíèñ òíñàð òíæóó çäèéí ýíäýäèèéí øàèððàðí áíèäíä. Èðýä÷èéí öýäèèéí íýàð äýìðýè, òçèýääýèððýè ðä÷ðíççäýä èèçç àæèèèððàðä.

Ýðāýēäýō ðōñíŭ ýçýēōζζί áàāāñàēò íŭ àìŭ ðýíññýí áàēäàē á°ā°ā ìàø øóóððàē ìíñēîæ, ýð÷èìòýé ýì÷ēýō øàððäēàāàðàē.

Õóñ ýðāýēðýíä àààō ñýōýýí àìŭäðóóēàð àðäà ðýíæýýíζζä (Õàñðàēð 5-èēā ζç)

Áìē çìðēēò íŭ ýäýä ðζ÷èēò°ð°ā÷èēā ðζāýýēðēēā ñýðýýō ýāààē ðì.

Èōý÷ēýí ðóñ àēäàð ðζìäðýē ðìðēìēäāìā ðóē øēìāýí ñýēáyō ýì÷èēāýý ìàø ÷óðàē.

- ✓ **Ìàēäàððàē øēìāýí ñýēáyō ñóāñàðàē áíēìð ðýðýāðýé.** Ýíý íŭ áàāààð áíāíðìä 2 ðìí óýí çζζā (14-16G) °ā÷òìēē áíēáíē çàðŭí ñóāñàìä ðààŭñàí áàēð øàððäēàāàðàē äýñýí ζā.
- ✓ Ñóāñàðð ðēēð øēìāýíζζäèēā (ýòìēē ýýēæèìä NaCl-0.9%, êðēñðàēēìēäóóä ā. ì) áíēìēðììðìē áíē àèäèéí ðýí ðζððýē **ðàēàðò** (áζēýýí ðñðàē ðóàèìä ðēēæ óðŭä÷èēàí áζēýýñāýð). Áèäèéí äóèàðì áóóðñìàðñ ðóñ áζēýāíýēð ðýāèéí áóñ áíēäāèēā ñàìàð ðýðýāðýé.
- ✓ ×èðýð àäóóēñàí øēìāýíýýñ çàéēñðèé
- ✓ Èàáíðàðìðèéí àà ðóñ áζēýāíýēðèéí øēìæèēāýýíä øàððäēàāàðàē äýýæ àä.

Øýýñ

Õóñ ýðāýēðèéí í°òèéí èēðýē áíēìð øýýñèēā ðýíæ. Øýýñíèē ýēàððàēð íŭ 0,5 ìë/èā/ðàā-àñ èèζζ áàēð ñòìé. Øìèèéí áàēäàē ζðāýýæèēñýýð áàēäàð óðàðìäζé °ā÷òìζζäýä àðñàñàíŭ äóóðñ ðààēð ðýðýāðýé áíēæ áíēì.

Õóñ ðζēýō

Áíðàððàē ðàðàæ áóé àñóóäàē áíē ðóñ ìēìð. Õýäèēāýýð °ā÷òìèē àð äýðèéíðìýýñ àä÷ áíēìð ÷ ðóñ ðàððàððàζé áàēð, "Å" äáìàðèð áíēì ÁÌÕ-í àèðóñ ðàēäàððèàð ýðñāýēðýéä ñàéí ñàìàæ àæèèēä.

°ā÷ð°íä øēìāýí ñýēáyñýí ÷ (ēìèèèēä/êðēñðàēēìēä) ðóñ ýðāýēðèéí áàēäàē ðìäððìðäζé ðýāýýð áàēäàē ðóñ ñýēáyō àñóóäèŭā àä÷ ζçíý. °ā÷òìèē áζēýā áíēì ðóñíŭ ðìðèðììä ζçýð áíēìæāζé áíē Í áζēāèéí, Rh ñð°ā, àððñàí óèàðì á°í ðýðýāēýð íŭ çζéðýé. Õóñíŭ äáìāèìáéí 7 ā/äè-ýýñ áàāà, ðóñ àèäàèð çìññìäζé áíē ýìàð ÷ í°ð°èä ðóñ ñýēáyō çàèèððàē.

Ýí òýðāζζíä ÷óðāē÷ēàò çζέēñ: Õóñ àēäàēòüā çíāññ

- ✓ Ì°÷äèéí āýìòèèéí çǎä: ×àíāēóóð òààèàä çð äçíāçé. Ó÷èð íü àíðíü āýìòýē äýýð íýíāäýæ ýðāýí øèìāäýò òàì øéìæ ççñāýò øàèòäààí áíēæ áíēñ. "Äàðàèòòàé áñèò" àæèèáàðüā ç°äø°ð°ò á°ä°ä ç°ä°í ýìāýàò óóñ, íèéòýä íü òèéò àæèèáàð ðì: Íàðèìāññ ðàðòòàé, Ì°í òóðò ççééýýð, òç÷òýé āýìòýýñýí íýàò āýìòèèéí óèìàðñ òçíāýýð òóñ àēäàæ áàéäàä °ä÷ò°íä **áóē÷èìāééí òāēüñàí äíð ÷èòýýñ** òàäüæ, äýýä àðòäðèä ààðàèò °ä÷ áàéäàää āýìòñýí Ì°÷èéä áçòýèä íü ààðàèòòàé áñèòñð áññ.

Äýìòýāñäýä òìðèìēäüñ ðíēééí äíē øàèòäààí áíē óóñ àēäàèò ðì.

- ✓ Õýýæíèé āýìòèèéí çǎä: Íēñòàà òìðèìēäüñ øàèòäààí áíē òýýæíèé òýìòýðòäèéí òàíàíü àðòäðèòäèéí òóñ àēäàèò. Bàðàèòàé **òýýæíèé ò°íäèéí óðñāóóð āóóðñüā** òàäüæ, çǎ çǎ ññðóóèæ áàé, Ì°í °ä°èò íàìäàò çð äçíòýé àðäà òýðýäý (ñóäñàð Èáòàìèíüā ññññ òýðýäýæ áíēñ). Óóøäèéä òýèæ òóñ àēäàèòäíä á°äè°ñ áíēäíò òýðýäòýé.
- ✓ Õýäèèéí āýìòýè: Õýðýä øèìāýí ñýéáyò ýì÷èèäýýíèé çð äçí ààðàòäçé, òóñíü äýýä ààðàèòüā 80-90 ì ì.ó.á òçðäýæ áàðüæ ÷àäòäçé áíē áíēñæééí òèðýýð òóðäàí "**Äýìòèèéä Ìñøèìò**" çìðèèññð òýäèèéä íýýò òýðýäòýé. Çíèé äíē çìðèèñññ íü òýäèèéí ò°íäèéí òóñ àēäàæ áóé òýñýàò ñàìáàé ÷èòýýñ òààèò ýäàèè á°ä°ä, äíèüí ççñéýä òèéñíèé ààðàä ÷ ààäàóóí òàä÷óóðàð, äó÷èì ìèìòòüí òóäàðòäàðàð, òçð çóóðòàà òààæ áíēñ. Íñøèìñññ çìðèèñññ òýäèèéä íýýò íü òàäàèäàä áèø ðì, ççíèéä àäàèäàäæñàí ýì÷ ýñäýè ñóäèèää÷ ò°ä°ò ìðí íóòàäò èäòàìèíü Ìýäýýäçéæççèèéí äíð òèéæ áíēñ ñýðýýí àìüäðóóèäò àæèèáàð ðì. Ýíýòçç àæèèáàðüā òèéòèéí Ì° çàðèì ççéèñèéä òýíàæ, òàðàò òýðýäòýé áíēñ÷ ìññññ íü ç°ä òèéäýè °ä÷òíèé àìü íàñüā íü ààðàèò.

Õíð ààòü ÷óðāē÷ēàò çζέē: Ýçýèòçζíèéä Ì°ò°ò, äóèààòóóèäò, èäòàìèíü °ä°èò íàìäàèò

- ✓ Ñóäñàð ñýéáyæ áóé øèìāýí áçéýýí áàéò ñòíè: Õóñ áçéýäíýèò 38,5 òýìä òàìäèéí ñàéí áàéäàä, òàðèì 35 òýìýýñ äñø Ì°ò°èä òóñ òìäòìèò ççñýò íü òçíäðýèòýé áíēñ. Òèìáóýä äóèààí ìðññ ÷ äýñýí, äóäàìæìàðñ Ìççèäýí øèèæççéýò ýàðàèòàé çéè àæèèèäàä òààðøèðñàí Ì°ò°èä äýìòýāñýä äèñòäðèèä ìðññ íü ýéáyä áàéäàä. °ä÷òíèé áèäèéí äóèààí áóóðàòäàä àìäðòàí á°ä°ä òàðèì áóòààæ áçéýýòççéýò òýòçç ò÷ðàðñ äèñòäðèèäàð òðüä÷èèäí ñýðäèééýò íü ÷óðāè ðì. Ààðò óóèäò áíēñ ñóäñàð òèéò øèìāýíççä íü **40-42 òýì** áàéò ñòíè, °ð°íèé òýìòýé èæèè òýìòýé øèìāýí òýðýäýäýè áèäèéí äóèààíüä áóóðóóèä äýñýí çä ðì.

- ✓ Ààää äàðàèðàð øèíäýí ñýëáýð: Öóñ òíäðìèð ìáéääàððäçé, ýñäýë òíäíððíèäçé áíë ìççèäýí øèëæççéýèðèéí çää öóñíü äýýä äàðàèðüä **80-90 ìì.ó.á** áàèëäðüä òè÷ýæ, öýìäð öýðýäðýé.
- ✓ Èíëíéä øèíäýí äàäðð-**ýðäýñ-äàñíü óóñìäë äíðìäð!** Ñççèéí çðèéí ýííýë ççéí öýìäèðàð ñöäèèäàíü çð äçìäççäèéä òàðüöóóèäí ççýðýä öóñ àèäàèðüí äàðàð ñýðýýí-àìüäððóèðð çéë àæèèèäàðìä èíëíéä óóñìäë àøèäèðð üü ýðäýñ-äàñíü óóñìäë àøèäèñìäðñ áàää çýðýä ìóó òàèððèä öíäðìñíí áàéíä.
- ✓ Àìäðð øèíäýí ñýëáýð üü öýäèèéä äýìðýèäçé, ìäèð ðäðèäèñðýé °ä÷òíççäýä òàìäèéí àðóèäçé á°ä°ä çð äçìðýé àðäð ðì: Àìäðð ñýëáýð øèíäýí üü äàññ, ÷èðýð áàäàðàé áàéð áà °ðä°ðççèñýí øèíäýí öýðýäéýäýë äýäýñíéë ñàèñð ìñíñ äàðàèðàðð øèíäýíä òàððæ ñ°ð°ä í°è°ä ççççéýð áíëí. Íðíí ìóðäèéí òçìííéé äçðýýäððççìä ñóóðèèäñäí, **øèíäýèñýí íäü, ñíü ääðäìäë** °ä°èèéä ç°äè°æ áàéíä.
- ✓ °ä°èð ìäìäðð ýìèéí ñíííèð: Ýððýä èíìððíè çéèäýë áíëí ìäèð ðäðèäèñä ñ°è° áàèäðäççéä àøèäèðð **èäððìèíüä ñóäñäðð, äàäððð òóí üü 0,2 ìä/èä**-àðð ìççèäýí øèëæççéýð ýäð áóðð òçìä öýéäýðèéí äýìðèççäèéí çää öýðýäéýðèèä ç°äè°æ áàéíä.

Àðóèäçé áàèëèüä áíðàðð-ýðççé ìýìäèéí àæèèðäí äýìðäýé °ä÷òí áíëí.

Öí,ðäíä÷ ççéýä

Öí,ðäíä÷ ççéýäèèä ç°äð°í °ä÷òíèè àìññäèüí çàì, àìññäèèèð, öóñ ýðäýèð òíäððíðæñíí çää è òèéíý.

Öýðýä ýíý çää °ä÷òíèè áèèéí áàéäðè ìóóääàðè öí,ðäíä÷ ççéýä üü °ð ìýä áíðíü òðñèàìæàðð òàñèäàððð áíëí. Àññäí äçðð àðäð öýìæýýä áè÷èæ áàðèìðæóóèðð øàððäèèäàðàè, ççìèèä öóððèèäàðí äýýð òàíèèöóóèíä.

Íäñ òíèäíèíñ ò°èèéí ççççð òçððýé ççéýä òèéíý, ñöäíèèñ ççéèñ:

✓ **Öíèäíéí ççéýä**

- ✓ Öóéð áíëí ìçäýíä ýìäýä áàéäðà ýñýð
- ✓ Æäáíä ÷èð áà öýìäýðýäýí òàèüñ
- ✓ Íçä òíèðñíí ç°è°í ýäèéí äýìðýé

✓ **Öçççìèè ççéýä**

- ✓ Íýäð øàðððàé ýñýð
- ✓ Àðññäí äíððè ýìðèççàí áàéäðà ýñýð

- ✓ Òàāààí ì°ā°ðñ°í òïëíé òàçàèñàí (áàéðèàè °°ð÷è°äñ°í) ýñýð
- ✓ Òççççíèé àíèíéí èóãøèèðùí èèðýè

✓ **Ìýäðýèèéí ççëýã**

- ✓ Òàððèíù çéè àæèèèäãàäã Óðààí àèäàèðùí Æèñêîâùí êîùí çýðýãèýýýð çíýè (GCS). (Òàãñðàèð 4-èéã çç)
- ✓ Íóãàñíù çñðùí áóáó ò°ä°èã°íèé èäýãðè
- ✓ Ìýäðýíæ áíèí ðãðèèñççä

✓ **Öýýæíèé ççëýã**

- ✓ Ýãýí áíèí òààèðàä ýñíóóä
- ✓ Àìñãàèèùí ÷èìýý, ççððíèé òïðèèðùí òç÷
- ✓ Ççððíèé òàðèèäàí áè÷èýã (áíèíæðíé áíè)

Òàððèíù äýìðýèðýé °ã÷ðíèé áóñàä äýìðèèéã áàðàèðàè íóãàñ òççççíèé òýñãýýð äýìðñýí äýæ ñýæèèèýýý.

✓ **Öýãèèéí ççëýã**

- ✓ Öýãèèéí íýàð äýìðèèéí çäã ìýñ çàñèààð ññøèò òýðýãðýé.
- ✓ Áèðçç äýìðèèéí çäã òíãñãñã çñä òàäù (Íççðíèé äýìðýèäçé áíè)
- ✓ Øóèóóí äýäýñíèé ççëýã
- ✓ Äàãñãð ðýýñ äàäàðèóóèð ãóððñ òàäù (Äóóðñ òààèðùí °í° àèù íýã ñçáíýýñ òðñ äàð÷ áàéãàä ýñýðèèéã øàèäà)

✓ **Ààððàä áíèí ì°÷èä**

- ✓ Òóãàððèóóä
- ✓ Çàðàä ñóãàñíù èóãøèèð òýìðýãäýæ áàéãàä ýñýð
- ✓ Ìãèèãññí, øàèáàðñàí áíèí áóñàä æèæèã äýìðèççä

✓ **Ðáíðãáí øèíæèèäýý (áíèíæðíé áíè ñýæèèèýñýí ýìãýã áçðòýý)**

- ✓ Öýæíèé ðáíðãáí øéíæèèãýý, õççççíèé çóððã àãðõ (7 íóãèèàìüã áçãäèéã íü òàððõ íü ÷óððè)
- ✓ Àððõãã áà äóíä ÷°°áíèé øéíæèèãýý
- ✓ Βìàð íýãýí ìýäðýèèéí áíèíìòìò °°ð÷è°èò èèðýýãçé ÷ áýñýí òàððèíü äýìðýèðýé °ã÷ðìççäýä àðãèüí ýñíü çóððã àã÷ òóãððèüã òàéèð òýðýãðýé.
- ✓ Áóñàä ñííáíñíí ýððìççäèéã øéíæèè. NB: Áíðíü òóñèàìæüí çãä öýýæíèé áíèí àððõèèéí ðáíðãáí øéíæèèãýý øàððäèèããððàé áàéæ áíèí.

ÒÝÌÄÝÃËÝË...

Öýæíèé äýìðýè

Äóíææàðð äýìðèèéí óèìàðñ íàñ áàððãñäüí ä°ð°áíèé íýã íü öýýæíèé äýìðýè àãñàí áàéäãã áàéíà. Ççðõ áíèí òíí ñóãñóóã õçíáýýð äýìðñíýýñ °ã÷è°í äýìðñýí àððóéäàà ýíäýã. Õàðèí ýðð çãèéí ýíäýãäèèéí øàèðããàí íü àìüñãäèüí çàìüí á°ãè°ðè, ççðõ ÷èðýèäýð ýñãýè õíäíäíü àãóóèàããðóóíàðð òàððõ ä.ì õçíäðýèççä áíèí.

Èõýìè öýýæíèé äýìðýèðýé °ã÷èççäýä ìýñ çàñèüí áóñ ýíãèéí àðð àæèèáàððóüüã àããð øàððäèèããã àððäãã.

Àìüñãäèüí äóððããäèé íü àðððàðð øàèððããàíðàé áàéæ áíèäíä:

- ✓ Õàâèðãàíú òóãàðàè/ äàâ÷äàæ äýãñýí àìüñãàè
- ✓ Ìíããíìòíðàèñ
- ✓ ×èíýðýèðòýé ìíããíìòíðàèñ
- ✓ Æãíìòíðàèñ
- ✓ Óóøãèíèé àèðçç äýìðýè, íÿððàè
- ✓ Íýýèðòýé ìíããíìòíðàèñ
- ✓ Õíãíãíú àãóóèàìæàðð òàòàð

Õóñ àèäàèèùí øíèèéí øàèèðààí:

- ✓ Æãíìòíðàèñ
- ✓ Æãíìãàèàñòèíóì-ãíèòíä òóñ òóðàð

Õàâèðãàíú òóãàðàèóã: Äýìðýã÷ ççéèðýé òçðýèðñýí òýñãèéí òàâèðãàíóóã òóãàðãà àà òàà òàèà íü áóé óóøãèà äýøèäæ, òàðãàæ äýìðýãýã. Ìàñòàé òçìçñ òóóéí äýìðýýñ ÷ áíèæ òàâèðãà íü òóãàð÷ áíèãíã. Èðýìðãý òàâèðãàíú òóãàðàè íü 10-14 òíãò òíãòãíðæãíã. Õàðèí çóðãàðí äíèí òíãèéí àððàà áíðíèæ òàðóóð÷ ýããýãã áàéíã.

Äàâ÷äàæ äýãñýí àìüñãàè: Õíãòãíðæíãçé ñóè òýñýã íü àìüñãàèùí òýíýèéí àãóóð òýýæíèé òýìðýððàèéí ò°ä°èä°íèé ýñðýã ÷èäýèä òóñãàà ò°äè°ðèéã òýéíý. Õçíã òýèáýðèéí àìüñãàèùí äóðàèä ìðãíã.

×èíýðýèðòýé ìíããíìòíðàèñ: Õýýæíèé äýèðàíãèéí ò°íãèéä ìðñí òèé áóòàæ àððààãçéí óèìàñ ççñíý. Àðóèðàé íü äýìðñýí òàèùí òýýæíèé ò°íãèéí äíòíã àððàèð óèäì èðñýí äíèèòüã òàçàèèãààã. °ã÷ðíèé àìüñãàè áíèèííí äèíèñèà ìðí. Bàðàèðàé ççç òàðãàí ÷èíýðýèèéã áàãàñãàð íü òýýæíèé ò°íãèéã áóóðñ òàâèðãàñ ÷òðàè øàððàèãàððàé. Õàãàðí ì°ã°ðñ°í òíèíé ÷èíýðñýí òèéä òçèðýãýí äíè øóãíàðñ òàçàèñáí (òíæóó) áàéæ áíèí.

Äðüñáí äýýððè øàððóíú èèðýéýð äíòíð äýìðýèä çççéýð òóñèàìæéã òýçãàððèäæ áíèòãçé.

Æãíìòíðàèñ: Õýýæíèé äýìðýèðýé °ã÷ðíççýã íýãð äýìðýè íü íýãð áóñ äýìðýýñ èèççðýé òíèèèäãíã. Õýðýã òóñ àèäàèð áíèæ òçíã òýèáýðèéí òóñ àèäàèèùí øíèä ìðñí äíè äýìðñýí òàèùí óóøãè àððàããíãàñ áíèæ àìüñãàè äóðàãàèäè ìðí.

Óóøãèíèé ìÿöðàèð áà àìüñàèüí çÿðÿà ààæèì íóóàððàñ áíèãííæèè.

Ìíöÿèöãÿí ðàèüñàíá öóñ öóðæ çÿðð ÷èöÿèäÿö: Çÿððíèé ìÿàð ãÿìòÿè ìü ö°ä° ìðí ìóðàà äàöü ÿíäÿãäèèéí áíèèíð øàèðãàðáí áíèãíí. Áèðçç ãÿìðèèéí çãä çÿðð ÷èöÿèäÿö ìü ðíãíð. Óã ãÿìðèèéã ÿðð ìíøèíãíè çíðÿèöãÿí ðàèüñàíá ðàððàèð ðèéí öóñüã ñíðóóèæ àãàð öÿðÿàðÿé. Äàððàð øéíæ èèÿðñÿí °ã÷ðíççäèéã áíðàðð:

- ✓ Øíèíá ìðñí
- ✓ Öçççÿíèé ááíèéí ñóãñóóä äçðèèñÿí
- ✓ Ííãáíðíðàèñ áíèíãçé ÷ ì°÷äççä öçéðÿí áíèñí
- ✓ Çÿððíèé öíðèèðüí àãèà áçãäÿðñÿí

Ìíöÿèöãÿí ðàèüñàíá ðàððàèð ðèéð àæèèáàððàð ÿöèÿí ÿí÷èÿö áà ÿíÿ öóðàé ääèèãä àæèè äÿÿð äÿèäÿðÿíãé ÿðèèöðáà.

Öÿÿæíèé ðíí ñóãñíü ãÿìòÿè: Óóøãèíü ááí, àððãðèéí ãÿìòÿè ìü àìü ìàñàíá öçðäÿã ãÿìòÿè á°ä°ä äãçàð äÿÿððè çðèèéí ðííðíí øàèðãàðáíóóäüí ìÿã ðí.

Öàãàðí ì°ã°ðñ°í öíèíé áà ðíí áóóðñàí öíèíéí óðàãäàè: Öàãàðí ì°ã°ðñ°í öíèíé áà ðíí áóóðñàí öíèíéí óðàãäèé ìü 50-àñ ãÿÿø ÿíäÿãäèèéí öóãüðàè öçíá ãÿìðèèéí ìÿã ðí. Áóóðñàí öíèíéí óðàãäèèé èöÿíðè ìü (80%) öàãàðí ì°ã°ðñ°í öíèíéí öÿíãáíàñ ãÿÿø 2,5 ñí öçððÿèö çàéã ðíðèíèãáíá. Öàãàðí ì°ã°ðñ°í öíèíé áà ðíí áóóðñàí öíèíéí ãÿìðèèéí çãä äàððàð øéíæççä áíè÷èí èèÿðäÿã:

- ✓ Öóñðàé ðàíèðð
- ✓ Àìüñàèèüí öÿí àèäàãäàð
- ✓ Àðüñàí áíð áíèíí áíèðíä ðèé öóððàð
- ✓ Çàðèìäàð ö°ðð°èð °áí°.

Öèðáí öíèíéí ãÿìòÿè: Áèðçç ãÿìðñÿí °ã÷ðíççäÿã ðíãíð ðíðèíèãáíá. ìÿàð ãÿìðèèéí çãä óèðáí öíèíéí öííðíö ìü ÿéäÿã. Óã ãÿìðèèéã ìíøèíãíèéãÿÿñ áíèæ áíèèðüí çðÿãñèÿÿð öçíáðÿí ÿíäÿæ áíèãíí. Àðóèðàé áíèí öÿÿæÿÿð ãÿÿò öóððàðð °ãä°í àð ìóðóó ðóó äàíæèíä ãÿæ °ã÷ð°í çíãèóðèèáà. Àìüñàèèüí öÿí àèäàãäàð, ö°ðð°ð, øíèíá ìðíð áà ÿãäÿÿð øéíæççä ìü ðíæóó øéíæççä ààéæ áíèíí.

°ðóíèé ãÿìðèççä: Äàððàèñàí ìèí öÿÿæíèé áèðçç ãÿìòÿè àãñàí, öóððàéèáàè öÿã öÿãÿí ààðíàøéí àð àððàñà ì°ðã°èá°í çÿðÿà ìñíèä ìðñí çãä ðíðèíèãáíá. Èöÿã÷èÿí ìíøèíèãçé çèäÿÿñÿí ààéãäã. Äàððàð öÿÿæíèé ãÿìðèççäèéí çãä °ðóíèé ãÿìðèèéã ñÿæèèèÿÿí:

- ✓ Óðãàñ 4-ð öàãèðãáí çàãñàð
- ✓ Öàæóóãàñ 6-ð öàãèðãáí çàãñàð
- ✓ Àðàñ 8-ð öàèèðãáí çàãñàð ãííø
- ✓ Èöÿã÷èÿí çççí ðàè ãÿìðñÿí áàéãàè ñÿæèèèÿÿí.

Öýäëéé äíë ñöââñ ðàäâðäð: Áí°ð òòðäðäé ÿâñàí àðøéíú ññíë, òýò Áí°ð°ñ òíàð ã.í.íàöíí òóðäíú òç÷íëé °ð÷è°èò°íä °ððñ°í °ã÷ðíççäýä òíðèíèãíí. Íàñàíä òçðñýí òçíëé ýðäýèäýò òòñíú òýíæýý 5 è, ççððíëé ðàýàèð 5 è/íèí òòè ýíäýò ìàäàäèäè Áí°ð ðí.

Öýäëéé íýàð äýìðèèéí çåä ççðð ÷èðýèäýæ áíèçíðãçé òòè áíèäññæðíé áàé

Öýäèèéí äýìðýè

Íëí äýìðýèòýé °ã÷ðíççä èðýíðäýý òýäèèéäýý äýìðýè äàñàí áàéäàä. Íýàð äýìðèèéí çåä ýéýä äýìðäýä áàéðää áèðçç äýìðèèéí çåä äýèçç òòóð÷ ðàäððäðää áàéíä.

Öýäèèéí äýìðýèòýé °ã÷ðíëé áíöââ÷ çíýèäýýíä A (àíüñàäèüí çàí áà òççççíëé íöâèè), B (àíüñàäèèèè), C (ðóñ ýðäýèð), D (çéé àæèèèèäààíú äòðè äà ìýäðýèèéí çíýèýíæ), E (äýìðèèéã èèðççýö) çéé àæèèèèäààíóóä íðíð ñðíé.

ßìð íýäýí ñððíé ññíèä ìðæ äýìðñýí °ã÷ð°í áçðèéã ññèèèä íü áçðýí áàðàèæ äòóñðàè òýäèèéí äýìðýèòýé áàéæ áíèèçíðãçé äýæ áíððàððá ççíý. Íñèíãçé òýäèèéí äýìðýè íü òðüä÷èèáí ñýðàèèèèæ áíèð íèí ýíäýäèèéí ðàèððààíú ýð ççñäýð áíèäíä.

Íäñýí òí,ð ò°ðèèèéí äýìðýè áàéäàä:

- ✓ Íýñ çàñèèüí òòñèàíæ ðàððàèèèäàððèé íýàð äýìðèèèççä
 - ✓ Áóóäàäãñàí
 - ✓ Òàððäðäãñàí

- ✓ Íýàð áóñ (áèðçç) äýìðèèççä
 - ✓ Äàððäãñàí
 - ✓ Áýðððñàí
 - ✓ Àðóèãçéí áçñ (seat belt)
 - ✓ Òóððàññàí áà óäàððèððñàí òç÷íëé äýìðèèèççä

Äýìðèèéí óéìàðñ òóðð äãííäðèèèèèè (òýäèèèä òóñ òóððàð) áíèñíí °ã÷ðíççäèèé 20%-ä íü òýäèèèéí òí÷ðíèüí ðéíæ èèýðäýäãçé òòè áíðíú ççèýäýýð ññèèæ ÷àäàäãçé á°ã°ä **áíðíú òòñèàíæèèã äààðáí ççççýö òýíæýýä èðýñäýæ ÷àäðäçé ðí.**

Áèðçç äýìðèèèèä ýèäàð èð òýðçç, ýèáíáóýà óðàáíãçé °ã÷ðíççäýä. ìàððäçé ýääýýð °ã÷ðíççäýä **òýäèèèã óäðð** ðàððäèèèä ÷ àäð÷ áíèí. (Òè÷ýýè äýýð ýðèèèèèèä.) Öýäèèéí äýìðèèèèä òíäðóóèèð òàíèèéí ñàéí àðà áíè òýäèèèèè íýò àæèèèèèèð ðí.

Õýâëëéí áḡḡýí ḡçëýãèéã **øóëóóí ãýãñýḡ ḡçýḡ ḡçëýãèéí** òàìò òèéí äàðààðè çḡéñèéã ḡíýéíý.

- ✓ Õóìèã÷ áóë÷éíãèéí òḡ÷ãýë
- ✓ Øóëóóí ãýãñíèé òàíàíü áḡḡýí áḡòýí áàéäàè
- ✓ Øóëóóí ãýãñýíã òóñ áàéãàà ḡñýḡ
- ✓ Õḡḡḡḡ áóë÷èððàéí áàéðèèè

Øýýñíèé äààíà ñḡãýýñ òóñ ãàð÷ áàéãàà ḡñýḡèéã øàéãàðàà ìàððàæ áíèíðãḡé.

Àððãèéí ãýìðýèðýé ãýæ ḡçýæ áàéãàè äàãñàðò ãóóðñ òàãèð íü ìàø ÷óðàè

Ýíãàðýé÷ḡḡãýä ìñø áḡḡýí áàðèäãàðàãḡé í°òò°èä **æèðýíñýí** ãýæ àíðààðàí ḡçýí. Óðãèéã òàíàðàèðò àððàð áíèíæðíé á°ã°ã òàíàééí ñàéí ḡí÷èèãýý íü ḡðèéã ñýḡýí àìüäðóóèðò ḡãààè ðì. Õ°ð°ð òóãàðàà íü áíèñí ḡð÷ḡḡäèéí òóãüä òḡḡðãèéã ò°ðḡḡèñíèé äàðàà ḡḡýä íü ñýḡýí àìüäðóóèðò àððà òýíæýýã òíãñð íü àã÷ ÷ààíà. Ýíýḡḡ ò°ã°ãòýé í°òò°è áàéãèèüã òãã òóðàéã íü ḡíýéýḡ íü ÷óðàè ðì.

Íñèíãñíü çíðèèñð òýãèèéã óãàðò (DPL) àæèèáàð íü òýãèèéí àíðð ãýìðýýñ ḡḡãýèðýé òóñ áíèí øèíãýíèéã èèðḡḡéýḡýä ã÷ òíèáíãñíèèé áàéæ áíèíð ÷ ḡð äḡí ñàéí, ìñèíãñíü ÷óðàè òýḡýãñýé ãýæ òýð ḡíýèæ áíèíðãḡé. Æýðãýý ḡíàð íýãýí ñýæèã ò°ðã°è òýãèèéã íýýḡ íü àèðàí äḡḡýí òýãýýð áàéíà.

Õýãèèéã óãàðò çàðèð:

- ✓ Õíàíððíèéíãñíèèé òýãèèéí °ãã°èð
- ✓ Õýýæíèé äñã òýñãèéí ãýìðýé
- ✓ Æàðàèð óíã, òíàíððíèé øàèðãàíãḡéãýýð ãàíàðíèèðò óíã
- ✓ Õýãèèéí ãýìðýèðýé áàéæ áíèçíðãḡé òðàí ñàíàíü °ð÷èèèððýé òḡḡḡñò (ýí áà àððèíü òíðãèíãí, òàððèíü ãýìðýé)
- ✓ Õýãèèéí ãýìðýé íóãàñíü ãýìðýèðýé òàãñàðñàí áíè
- ✓ Æàððãèéí òóãàðàè

Õýãèèéã óãàðò (DPL) òàðàíãóé ḡñðýã çàèèðóóá:

- ✓ Æèðýíñýí
- ✓ °íí° íü òýãèèéí òàãàèãààíà íðæ áàéñàí
- ✓ Æàèèãàà òóððèèãàà áàãàðàè íýñ çàñãè÷ áàéãàè
- ✓ ð äḡí íü òàíü àãàð àððà òýíæýýíã í°è°° ḡçḡḡéýḡãḡé ÷àðàðãḡé áíè

Õýäëëí äýìòýëðý õíëáíðíé áóñää °ã°ðì°ò äàéäëóóä:

Ààðöää ýñíú òóãàðëóóä íú äíë ò°ë°ä èõ õýìæýýíëé õóñ àëäàëðäðäð áíëíí øýýñ-
áyýä ýðððíëé äýìðëýýð òçíáýð÷ òìðëíäãíä.

- ✓ Øóëóóí äýãñýýð ççëýä òëéí òçðçð áóë÷èððàéí áàéðëàë, õýðçáí áíëíí øóëóóí äýäýñíëé øàððø àëáàððòàé, õóñ äàððàëòúä èëðççëýð íú ÷óðàë.
- ✓ Ààðöää ýñíú ðáíðäáí øéíæëëãýý (ýíýë ççéãýýð ïíøëíðíä õýðçç áíë)

Ààðöää ýñíú òóãàðëóóí çä äàäò äðää õýìæýýççäýä:

- ✓ Ñýõýýí àìüäðóóëàð äðää õýìæýý (ABC)
- ✓ Õóñ ñýéáyõ
- ✓ Õ°ä°ëã°í õýçãàððëàð áà òàäàëäàðíú çíýëýìæ °ã°ð
- ✓ °ää°ëð íàìäðàëð

Ààðöää ýñíú òóãàðäë íú èõ õýìæýýíëé õóñ àëäàëðúí øàëðäðáí áíëãíä.

Òàððëíú äýìòýë

Òàððëíú äýìòýëðý °ã÷ðíëéä õíæóó çíýëæ, äðää õýìæýýä óäàððóóëñíàðð °ã÷ðíëé ýäãýðýëðýä ñçéðýë ó÷ðóóëæ, àìü íàñáíä àðóë äã÷èðíä. Òàððëíú äýìòýëðý °ã÷ðíççèéí ýíäýäëëéí øàëðäðáí íú **ãëííëñè, äððàëð áããàñàëð (óíàëð)** õí,ð þì.

Ààðàð í°ð°èð áàéäëóóä íú àìü òýíññýí õýðççðýí áàéäëóóä á°ã°ä äççðäëéí ýíýëýäð ýí÷ëýðýä òçíäðýëðýé áàéæ áíëíí. Òà °ðëéí **íýðäýæëëéíóýý äàäëäð òððøëää, áíëííæíí àøëäðáí ýí÷ëëæ, äýìòýãñàëéä õýíóóð íýíáéé áíäëëàð** íú ìàð ÷óðàë þì.

Ààðàð í°ð°è áàéäëóóäüä øóððòàé òíäíððíëëæ, ýðð ýí÷ëýð äðää õýìæýý äàäð øàððäëäðàðàé:

- ✓ **Õàðóó òàëüñíú äàáíäð òóðð õóñáí òóððà-** Ñííãííë øéíæççäýä:
 - ✓ Õýñýä òóãàðäðáíä óðäðáí ñáíäð ñýðãýä áàéñíàð óðäðáí àëäàð, áèäëéí áàéääë àìäððáí ìóóäðð
 - ✓ Òàððëíú òàëüñíú äóíä äððäðëàñ õóñ àëäàð áà äàäëúí äíðííä äàðäëð áíäëíí òóãàðäðáíä èðñýð
 - ✓ Äýìòñýí òàëüí òççðýí òàðäðä ò°ä°ëã°íäçé áíëæ ýñðýä òàëä òàë ñàðæëëð ççñíý.

- ✓ **Òàòóó òàèüñíú àíðíðòè òóðö òóñàí òóððà-** òàòóó òàèüñàí àíðòè áçÿáíýñýí òóñ á°ã°ä òóðàéí òýñýã ààçðúíòðà òàððèíä ìÿððàè ççñäýãýã. Òàððèíú áíð àààð áà òàòóó òàèüñíú òíðííáíð ãççðýí ááíèéí òóóðàèððàñ ççñäýã ðì.

Ýíý çãä àâàð àðãà òýìæýý íú ìýñ çàñèúí àðãà òýìæýý á°ã°ä “Áíðð”-ñð ìçð àððãáí ÷éíýðýèðèéã áããàñãàðãä áçð òç÷èí ÷àðìàééððà ÷èèççÿÿò òýðýãðýé.

Àððàðò í°ð°è áàéäèóóäüã ìýñ çàñèúí áóñ, ýìèéí àðãàðð ýí÷èýò áíèííæðíé á°ã°ä, ìÿðýèèéí ìýñ çàñàè÷ ýí÷ ÷ ýãäýðýèðèéã ñàéæðóóèæ ÷ààððãçé í°ð°èð áàéäèóóä ðì.

- ✓ **Ñóóðü ÿñíú òóãàððàè-** çíãðè óðããààæ äýìòýò (Ðàèííú ìçä) ÿñäýè ò°ðè°ã óðãàððã óðããààæ äýìòñýí áàéð, òàððè ìóãàñíú øéíãýí ÷èð, òàìðúí àèü ìýáíýýñ ÿñäýè òí, óèáíãàðñ íú äííæèð øéíæ ààðíà.

- ✓ **Òàððè àíðãèð-** Óðãàí ñàíàð òýñýã òóãàððãàðð ò°ð÷è°ãä°ã.

- ✓ **Ãàãàè ÿñíú ààðñàí òóãàððàè-** Ãàãàè ÿñíú òóãàðñàí òýñýã íú òóðàéí òýñýã ààçðúíòðà òàððèíú òàèüñ áíèíí òàððèíä øèãáýí ìðæ äýìòýýãýã.

- ✓ **Òàððèí àíðíðòè òóñàí òóððà-** Òóðö äýìðèèéí àððà, ÿñäýè áèðçç äýìðèèéí àððà (òí,ðãíã÷ñð) ààæìàðð ççñ÷ áíèíí.

Óðãàí ñàíàð ò°ð÷è°ãä°ã íú òàððèíú äýìðèèéí øéíæ ðì

Òàððèíú äýìòýèðýé °ã÷ðíççäèéã çíýýò, ñýðýýí àìüãðóóèàð àðãà òýìæýý àã÷ áàéð çãä àððãà, ìèííðà òíðèíèäãíã àèãàðíóóã:

- ✓ **Áíðíú òóñèàíæ-** ABC-ã äóðóó äçèöýòãýæ, àðãà òýìæýýíèé ÷óðèüã äóðóó òíáíðòíèèñññ
- ✓ **Èèýððèé òàððèíú** äýìðèèéã äóðóó òýìàñíàðñ
- ✓ **Ìÿðýèèéí çíãñýí** ççÿãèéã äóðóó òèèñíýýñ
- ✓ **Ìóóãàæ áóé °ã÷ðíã** àððèí ççÿãèèéã äóðóó òèèñíýýñ

Òàððèíú äýìðèèéí çãä àâàð àðãà òýìæýýíççä

Þóíú òçðççíã **A (àìüñãàèúí çàì)**, **B (àìüñãàèèð)** áà **C (òóñ ýðãýèð)** òíãòáíðæñíí (áíèííæðíé áíè òççççíèé ìóãàèàíúí ò°ã°èã°íèéã òÿçãàððèãñàí) áàéíä. °ã÷ðíèé ìÿðýèèéí áàéäèúí ÷óðàè øéíæççä, àìéí ççççÿýèðççäèéã òýìàæ, çã çã

òγìäýäëýíγ. Óðààì àèäàèòùí Æèàñêíâùí êííùí çýðýäëýéγγð äçäííγíγ. Õààñðàèò 4-èéã çç.

Ñàíàæ ýâ:

- ✓ Æèàñêíâùí ííí 8 áà òççíγíγñ áàäà áíê ìàø òçíä òýéáýðèéí òàððèíù äýìòýë
- ✓ Æèàñêíâùí ííí 9-12 áíê ìàø äóíä çýðäèéí òàððèíù äýìòýë
- ✓ Æèàñêíâùí ííí 13-15 áíê ìàø ò°íä°í çýðäèéí òàððèíù äýìòýë äýæ ççíγ.

Õóñ àèäàèòààñ áíêæ áèäèéí áàéäàè ìóóààæ áíêíí.

- ✓ Õççòýí òàðàà èæèè áóñ, °ðã°ññ°í áàéäàè äàäèùí äíòíä äàðàèò èðýññíêé øéíæ
- ✓ Íàñàíä òçðýãñäýä äàäàè-òàððèíù äýìòèýγñ øàèðäàäèàí òóñíù äàðàèò áàäàñäðäçé
- ✓ Óðààì ñàíàäíù áàéäàèä í°è°èí° äýæ òàéäøðóóèäò γí÷èèäýγ òèéðýγñ çàèñòèéò áà, ì°í äèíäðèäðáèéä èðýñäýäýä äýæ ççäýä (óààðøèðñàí àìññàè ìù Ñí2-èéã òóðèòèóóèäà).
- ✓ Êóøèíèéí òàðèò óðàè ìù òàððèíù äàðàèò äýä òýíæýγíäýγ òçð÷ èðýññíêéä èèðäýò °ã°ð°ò òàðèò óðàè ðì. Ýíγ ìù òíæóó èèýðäýä òààèèàí ìóóààæ áàéäàäèéí øéíæ ðì. Èèðýò øéíæççä:
- ✓ Áðàèèèäðè
- ✓ Äàðàèò èññýèò
- ✓ Àìññàèèùí òýí äàðàíáóéèäàäò

Ìàø òçíä òýéáýðèéí òàððèíù äýìòýèòýé °ã÷ð°íä çççèýò γííýäèéí ñóóðù òóñèàìæóóàä äàðààò ççéñ áààðàíä:

- ✓ Õààààí ìã°ðñ°í òíêíéä áóóðñ òàäùæ àìññàèèùä èðýñäýæ óàèðäàí äóíä çýðäèéí àèíèäííèä (Ñí2-èéí ìàððèäèù äàðàèò 4,5-5 Êíà) ìðóóéíä. Êíäýñíýð äàäèùí äíòíðè òóñíù γçýèòççí áà äàäèùí äíòíä äàðàèòùä òýñýä òóàððàäàäð áóóèäíä.
- ✓ Õàéäøðóóèæ áíêíæíðíí áóè÷èí ñóéðóóéíä.
- ✓ Øýññèéä òýíàí, ñóàñààð øéíäýíèéä äóíä çýðýä òýíæýγíäýγð ñýéáýò áà òýò ñýéáýæ áíêíðäçé.
- ✓ Õíêáíéä 20% äýðð áàéðèäèä áàèèäíä.
- ✓ Õàèóóðàðàñ óðùä÷èèàí ñýðäèééíγ.

Õýçýγ ÷ òðààíäçé °ã÷ð°íä àððèíààñ áíêæ ííèðíêíæ áàéíä äýæ ççýæ áíêíðäçé.

Íóààñíù äýìòýë

Íêíí äýìòèèéí çä äýäðýèéí äýìòýë ìù ñàíàñíààñ íêíí òíðèèèäáíä. Èóýíðè òíðèèèèèóóàä òóðóóíù ìýäðýèççä, ìðíèé ñçèæýγ, ìóàñùä äýìòýγñýí áàéäàä.

ñóòàà ÿñāýē òçðççēāýý òàðñàí áàéðēàèàðð òýýáýðēýæ áíēīōāçé! °ā÷ò°íā òýýáýðēýðēéí °í° °ā÷ò°í òīāðīīāè áíēñīí ýñýðēéā çðāýēæ íýāðàèæ áàé!

Ìýäðýèèéí çíýëýìæ

Ãýìðèèéí òçðøèīāèéí çíýēāýýā çàààèè °ā° ÿñðíé. Õýðýā °ā÷ò°í óðàíòàé áàéàèè °ā÷ò°íñ ìýäýððçéā íü øàèāàí àñóóæ äçāíýð áà äýýä äñā ì°÷äèéí ò°ä°èā°íèé çéè àæèèèàðàðā æèæèā ò°ä°èā°í ðèéæ ÷àðàæ áàéàðà ýñýðēéā àñóóæ äçāíýý.

Äīð áóðüāñàí òçèðççð ðāðēāēñççäèéí èèðýëýýð äýìðèèéí òçðøèīā òīāīððīéēī:

Õ°ä°èā°íèé ÷àäàðð

- ✓ °ðöíèé ò°ä°èā°íèé òçðøèí Ñ3, Ñ4, Ñ5
- ✓ Õàā÷èéñàí ì°ð (ì°ð° òàā÷èð) Ñ4
- ✓ 2 òīēāíèð áóè÷éí Ñ5
- ✓ Ñàðāóóā òýíèéèāýð Ñ6
- ✓ Õīðíéā òýíèéèāýð Ñ7
- ✓ Ñàðāóóā íóāàèàð Ñ7
- ✓ Õóðóóā àðàððøèóóèðð Ñ8
- ✓ Õýýæèéā èäāýðèðýéāýýð òýëýð Õ1-Õ12
- ✓ Õçíðíèé çäýýð íóāàèàð L2
- ✓ °āä°ā òýíèéèāýð L3-L4
- ✓ °èìèé æèéð L5-S1
- ✓ Õàāðàéā ýýðèéèāýð S1-S2

Ìýäýððçéí ÷àäàðð

- ✓ Äóýíü óðä òýñýā L2
- ✓ °āä°āíèéé óðä òýñýā L3
- ✓ Øàāàéí óðä áà àðāíà òàè L4
- ✓ Óè áà 2-ð òóðóó L5
- ✓ Õàāðàéí øàāíà òàè S1
- ✓ Øèèáýíèé àð òàè S2
- ✓ Õīñīāí îð÷èì (ðýðçàí) S2-S5

NB Õýðýā ÿìàð ÷ ò°ä°èā°íèé áíēñīí ìýäýððçéí ÷àäàððäçé áíēñīí áàéàèè ñýðāýð ìàðàèèèèè ìàø áàðàðàé äýìðýé áíēīð íóāàñíü áçðýí äýìðýé äýæ ççý.

**Íóãñíú ãýìðèèéí çãä óððàè ìýäðýèèéí çèè àæèèèäãä àø òçðãýí àèäãäãð
àà ñýðãýèð óäðàìðàé áàéãä**

Ìº=äèéí ãýìðýè

Çèýãð äàððàð ççéèñ áàãðàíá:

- ✓ Àðüñíú °íã°, äóèäàíú òýì
- ✓ Çàððà ñóãñíú èóãøèèð áàéãäà ýñýð
- ✓ Øàèäàðñàí áíèíí òóñ àèäàæ áàéãäà òàèáàéíóóä
- ✓ Ìº=äèéí áàéðèèè, òýã ãàæñàí áàéãäè
- ✓ Èäãýðèðýé áíèíí èäãýðèãçé ò°ä°èã°íççä
- ✓ Ýíãýã ò°ä°èã°í, íóæèãíàð ÷èìýý
- ✓ Æýìðèýýñ ççññýí °ãä°èðèèéí ò°äøèì

Ìº=äèéí ãýìðýèðýé °ã÷ðìççäýä äàððàð çíðèèãóóäüã òàíãàí òóñèðìæ çççèýí.

- ✓ Çàðùí ýäèéí òóñíú óðñãàèüã òäããäèàð
- ✓ Òàèäãäð áíèíí àðüñíú çðæèèýýñ óðüã÷èèðí ñýðãèèèýð
- ✓ Çàðùí ìýäðýèèèã ãýìðýýðýýñ óðüã÷èèðí ñýðãèèèýð

Ìº=äèéí ãýìðýèðýé òíèãíðíé °ã°ðì° ãíððàððò ççéèñ:

- ✓ Òóðð òóñ àèäàèèðüã øóóä äàððàèð çççèýð àðãäàð çíãñíð íü ÷àíãèóóð òýðýãèýñíýýñ äýýð. Ó÷èð íü ñàíàìñàððçé àèäãàíàñ ÷àíãèóóðà ìàððñíàðñ òóñãçéèèéí ãýìðèèèã ççñãýð àðóèðàé.
- ✓ Èè òóãäðàè. Òóãäðàèðàé òíèãíðíé áàéæ áíèçìðãçé, òççíã íéð áàéðèèèðàé ýìàð ìýã øàðð áàéãäà ýñýðèèèã òíãðíí. Ýì=èèãýýíèé çíðèèèí íü:
 - ✓ Æàäãø òóñ àèäàèèðüã çíãñíð
 - ✓ Ò°ä°èã°íèèã òýçãäððèèðí °ãä°èð ìàìäàðð
- ✓ Æàðããèèèéí òàì øéìæ íü òóðàéí áóè÷èìèèéí òàèüñàí äìòìðèè àððàèð èòýññíýýñ òýð òýñãèèéí òóñíú ñóãñ áíèíí ìýäðýèèèí ñóèèóóä äàððãäãäã. Çíýýñ ççãýí ýã ýñèéí ìýäððýìæ òýçãäððèèèãäàì çàðùí ìýäðýè ãýìðýí ýðñèèã äçíãýý òýçãäððèèèãäìàè çèè àæèèèèäãäðàèé, òóñàí òàíãàìæèéí àóðàãäèèèèé, ýñãýé çðýæñýí áóè÷èì áíèãíã áàéíà.

- ✓ Òàñèàäñàí ìº:èéä òèçèíèíäèéí óóñìàèàðð ïðãíñí àðèóí ñàìáàé àè÷óóðàðð ìðñí, àðèóí òóãàíòàð ñàãàíä òèéíý. Õðãºãºé ìº:èéä äýìòèýýñ òíéø 6 òàãèéí àíòìð çàèãàæ áíèí. Õðèí òððãñº ìº:èéä òíæóó, 18-20 òàãèéí àððà çàèãàæ áíèí.

Ãíí íýàððýí ìðñí äàäíú áéàðèéä òýãýð íú çèäýýí, ààðà íú ìýñ çàñèàðð ààð òýðýäòýé

Ìº:äèéí äýìòèèéí çäã çççèýð òóñèàìæ: Ýðð çäèéí òàñòèàððìè- òàèüñ íýýð àæèèáðð

Ààðàääèí òàì øèíæèéí òçíäðýé èðýìòäýý òíòìããìðãºé òíòìðãí.

- ✓ Ýäèéí äýìòýé äèíèñèàìèððé òíèäíòìé ççñäýã. Áóè÷èí àíòìð òóñ òóððàð, íýòàðñàí äýìòýé, òóãàððè áíèí ìº:èä òàñèàäñàí äýìòèççäèéí çäã áóè÷èí àíòìððè àððàèð èðýñ÷, òýñýã äàçðúí òóñàí òàìãàìæ ìóóãñíàðñ ààðàääèí òàì øèíæ ççñäýã. Íýàððýìæèéí ààðàèð (òóñíú äýýä ààðàèð) áããà áàéðàä áóè÷èí àíòìððè ààðàèð áããà çýðýã èðñýðýä è òýñýã äàçðúí íýàððýìæèéä áóóðóóèà. Áèäèéí òýì òýãèéí ìº:ðºèä, òóñíú äýýä ààðàèð 80 ì ì.ó.á áàéðàä ìº:äèéí çàðúí òóñíú ýðäýèð áóóð÷ ýðýèäýã áàèíà.
- ✓ Ýðäýí íýàððýð íýàððýìæèéí äýìòýé çðäýèæ ïððìé òýãýð áàéäã: Õýðýä òýñýã äàçðúí äèíèñèàìè (áóè÷èí àíòìððè ààðàèð èð, òóñíú ààðàèð áããà) 2 òàãàðñ äýýø òóãàððàðàðð çðäýèæèèáýé ýðäýí íýàððýð íýàððýìæ íú ìèí òóñíú ñóãàñíú äýìòèèéä ççñäýæ áíèí. Èèí ó÷ðàðñ áóè÷èíæèéí ààðàèð ààãàñàð àððà òýìæýýã ýðð àããð òýðýäòýé òì. ßèàíãóýà øóóíú áíèí äíã ìº:äèéí áóè÷èí ààðàääèí òàì øèíæ ýðñäýé ºãð áàéäã áàèíà.

Õóñ àèäàèðúã òýìàæ ÷àñàí, ìççèäýí øèèæççèýð òóãàððà 4 òàãàðñ äýýø çðäýèæèèýð áíè **øóó áíèí äíã ìº:äèéí áóè÷èí ààðàääèä ýðð çäèéí òàñòèàððìè** òèèðèéä çºãºðº. Õºãº ìðñí ìóðàðð ìýðäýøñýí ýì÷ ñóãèèäã÷ èãðàìèú ìýäýãçæççèèéí àíð òàñòèàððìè òèèæ áíèí.

Òýìäýäèé...

Āyìòèèéí °ā°òì°ò òìòèìèäéóä

Õççöäèéí āyìòýë

Áçõ õççõäççäèéí õóäüä āyìòýë íü ýíäyãäèèéí äîè øäèðäàí íü áíèäîä àä ýèàíäóyà ýðyãòýé õççõäççäèéí õóäüä ýðñäýë °íä°ðòýé áàéäàä. Òîî āyìòýëä °ðòñ°í õççõäççäèéí àìü íàñüä àäðäð íü ýíýýýãò õçðãýóýýñ °í°ò òòñèàìæ, òàã àèääèäçé ýðò ñýóýýí àìüäðóóèäò òòñèàìæ ççççèñýí ýñýóýýñ øäèðäàèéíà.

Āyìòýëä °ðòñ°í õççõäççäýä ççççëýò àíóíü çíýëýìæ íü íàñàíä õçðýãñäèéíòòýé çíäñýíäýý èæèè. Ýí òýðãççíä ÷óðäè÷èäò ççéé áíè Àìüñäèèúí çàì, Àìüñäèèäèð áà àìüñäèè óäèðäèèð, **Óòñ ýðäýèð, Ìyãðýèèé çéè àæèèèäãààìü ýðò çáèéí çíýýýìæ**, ýóýñò íü **āyìòèèéä òíäðóóèæ äóèäàðóóèèð** ýääèè þì.

Õàñðäèè 2-ò õççöäèéí òèçèèèäèéí òýäèéí ççççëýèòççäèéä òàññäðäà.

Õççõäýä ñýóýýí àìüäðóóèäò àðäà òýìæýý àäàð, òàäààí ì°ã°ðñ°í òîèèéä äóóðñ òàèèò àæèèäàðóóäèèè òíèáîðíé àíðàðäð ççéèñ:

- ✓ Õàðüöàíäóé òîî òíèáíèèðíé, òýè àä òàìðúí àìüñäèèúí çàì òîî áàéäàä
- ✓ Áàäà íàñíü õççõäççä òàìðúí àìüñäèèðäé
- ✓ Ýðççíèé áóèàí òîî, ò°ã°íèè äýýð áàéðèèèðäé, òàèèðä÷ ì°ã°ðñ òàðüöàíäóé òîî, "U" òýèáýðòýé.

- ✓ Ò°à°íðèéí òàìäèéí ìàðèéí òýñýä íü á°äæ ì°ã°ðñíèé òýñýä á°ã°ä òàäàì ì°ã°ðñ°í òíëíéí äóóðñíü òýçäàðð íü áíëäíä. Íàñàíä òçðýãñäèéí òóäüä àìüäðàèüí ýäòäà òííð÷ äóóíü ò°ä÷íèé òýñýä íü ìàðèéí íü áíëäíä áàéíà.
- ✓ Æçéöýä ìýðàéí òàäàì ì°ã°ðñ°í òíëíéí óðò íü 4 ñì á°ã°ä 2,5-3ì-èéí òýìæýýíèé äóóðñ òíðèðäíä. (Íàñàíä òçðýãñäèéí òàäàì ì°ã°ðñ°í òíëíéí 12 ñì óðò áàéäà)
- ✓ Ñýöýýí àìüäðóóèàò àðäà òýìæýýíèé äàðäà òíäíä òýéýò íü ýéáyä òóè òàìðàðð òíäíäíä çíä òàäüæ ñóèèàò òýðýäòýé.

Õýðýä òàäàì ì°ã°ðñ°í òíëíéä äóóðñ òàèèò øàððäèäàä äàðäè 10 òçððýèò ìàñíü òççòäççäýä çàèèéòðíí äíðèè òàäàì, øàððèèäàìäàñ óðüä÷èèä ñýðäèèèæ òèééýä÷ òçðýãçé äóóðñüä ñíäíí. Áàäà ìàñíü áíëí ñóðäóóèèéí ìàñíü òççòäççäýä àìàð òàäàì ì°ã°ðñ°í òíëíéä äóóðñ òàèèò íü òàìðàðð òàèèòäàñ èèçç òýèáàð áàéäà.

Õçðäýä òíðèèèäíò øíè (Õàñðàèèò 2-èéä äàðèí çç)

Õçðäýä òàèèä äóýíü àðòäðèéí, òíðèí òíðèò ì°ðíèé àðòäðèéí èóäøèèòüä òýìððýðýä èò òíðèðíæðíé äàçðóóä ðì. Õýðýä èóäøèèòäçé áàéäàè ççðò-óðøäèèèé ñýöýýí àìüäðóóèàò àðäà òýìæýýä àäàò øàððäèäàðäè.

Õçðäýä òíðèèèäíò øíèèéí **øéíæççä**:

- ✓ Òàðèèèäèè
- ✓ Çàðäà ñóäàñíü èóäøèèò ìóó ýñäýè áàéèðäçé áàéèò
- ✓ Õýèäàñàí ñóäàñíü ýðäýí äççðýèò 2 ñàèóíäýýñ óäàì áíëíò

Ãýìðñýí òççðäççäýä áààò àðäà òýìæýý çàð÷ííí òóäüä ìàñàíä òçðýãñäèéíððýé àèèè ðì

- ✓ Òàðèèíý
- ✓ Ñàíäðàèä ìðñí
- ✓ Íéðíäèíò
- ✓ Øýýñíèé äàðò ìóó áàéèò

Õçíä òýéáyðèéí øíèèéí çäà ÷ òóñíü äàðäèò áàäàñàèèò íü òíæóó çäèéí øéíæ áàéæ áíëí.

Ñóäàñòàé áíëíò òýðýäòýé. Ñóäàñàíä òàèèäàä, òí òýìæýýíèé, 2 øèððýä óýí äóóðñüä ñóäàñàíä òàèèä. Çàðíí ñóäàñàíä òàèèòüä òè÷ýýð àà ò°àèéí ñóäàñàíä òàèèòäàñ çàéèñðèèò òýðýäòýé. Øàäàé ìð÷íí àðüñàí äíðèè óðò äáí, ýñäýè òàèèä äóýíü äáíä òàèèòäà èò òíðèðíæðíé äàçðóóä ðì.

ßñàíä ççì òàðäàò. Õàðòàíäóé àðóè áàäà øèíäýí ñýéáyðýä çð äçìòýé àðäà. ßñíü ççì ìèäíò áíëíæäçé áíè ìóäàñíü òàðäèèòðíí çççä àøèèèæ áíëí. Õàðäàò òàìäèéí òíðèðíæðíé äàçàð áíè øèéáyíèé ò°ã°ðèéí äíðíí òàèä, òí øèéáy ýñíü äíðèð óðä òàèä ðì. Ýíèèèèèéí °ñèèèéí òýäèèä äýìððýðýýñ ñýðäèèè.

Øείᾱί ί°ο°. Øýñíèè ààðöüā áàāà íàíÛ òççðäýä 1-2 ìè/èā/öàā, ñóðāóóèèéí íàñàíä 0,5-1 ìè/èā/öàā áíèðìè èðýñāýō çíðèèāñð øείᾱίèèā ί°οί°. ÞóíÛ òçðççíä áèåéí íýā èā æéí òóòóàìä 20 ìè-ýýð òññíí ààññíÛ òýāèéí óóñìàèèàñ (NaCl-0,9%) øóóä òèéíý. Þìäð íýāíí òàðèó çð äçí °ā°öāçé áíè, àððàðèèí óàððä èæèè áçèèèéí öóñ (20 ìè/èā) ýñāýè Í áçèèèéí, Rh ñ°ðā àððñàí óèààí á°ì öóèÛā (10 ìè/èā) òèéæ °āí°.

Áèèéí äóèààíà àèäàö íÛ òççðäýä òàìāèéí òçíäðýèðýé ççéè. Òýä òìèāíèíññí òàðüòàíāóé èðýýð äóèààíà àèäàä. Áçð øείᾱíā áçèýýñāýí òýðýäéý. Ó÷èð íÛ áèåéí ààððāóóā øείᾱίèè ýçýèðççíðýé òàðüòóóèñàí òàðüòà òççðäýä òàðüòàíāóé èð, ìí äóèààí áóóðàèð íÛ ñöòíé òçíäðýè àà÷èðäà. Áýìèèèèā ñàéí èèðççèýð ççèýā ÷óðèè áíèñ÷ òççðäýý áíèñæñð íÛ òçðāýí òó÷èæ äóèàèèð òýðýäðýé.

Òýìäýäéý...

Áíèñæòíé áíè òççðäèèā äýðèéíðýíðýé íÛ òàìò, äóèààí áàèèā.

Æèðýññí ýíýäòýé÷ççä

Áýìòýèä °ðòñí æèðýññí ýíýäòýé÷ççäýä ççççèýð àíòíÛ òóñèàìæ, **ABCDE**-èéí ÷óðèè÷èð ççéèñ íÛ áóñàä äýìðýññäýä ççççèýð òóñèàìæðàé èæèè þì.

Áýìòýèä °ðòñí æèðýññí ýíýäòýéā çíýèýðýä æèðýññí çàèéí áçðöèéí áíèñ çéè àæèèèàààíÛ °ð÷è°èðççäèèā íýäæ áàèð íÛ ìàð ÷óðèè þì.

Áçðèèéí °ð÷è°èðççä

- ✓ Οὐαίρὶ ὀγῖαῖγύ ἀὰαὲἰὰὰδ ὀἰἰἰδ÷, ἀεὲὲζζ ἀίῖἱ ἱγᾶὸ ἀγῖὸεἕεί ἀεῦ ἀεἕἰᾶ ἱῦ ὀδὸὀᾶὀ ἰὰὰδδὸαὶ ἀίῖᾶἱᾶ.
- ✓ 12 ἀἱῖἱ ὀἰἰᾶὸἰἕᾶ οὐαίρὶ ὀἰᾶὸαἱῦ ζᾶ ἱδ÷εἰᾶ
- ✓ 20 ἀἱῖἱ ὀἰἰᾶὸἰἕᾶ ὀζἕἱἱἕἕ ὀζᾶῖῖἕἕᾶ
- ✓ 36 ἀἱῖἱ ὀἰἰᾶὸἰἕᾶ ἀῖῖῖῖῖ ἰᾶὀἰἕἕ ὀζᾶῖῖἕἕᾶ ὀζᾶῖῖἕἕᾶ ὀζᾶῖῖἕἕᾶ ἀὰεᾶᾶᾶ.
- ✓ Ὀδᾶᾶ ἡῖἕἕ ἡᾶδδὸᾶᾶ ὀὐαίρὶ ζῶζᾶἰ ὀαἰᾶ, εῶ ὀγῖαῖγῖἕἕ ὀδᾶᾶ ἱδ÷ἱῦ ὀἱῖῦ ἰᾶᾶδ ἡᾶἕ ὀαἰᾶᾶᾶᾶᾶᾶᾶᾶ ᾶᾶᾶᾶᾶ.

ἱἕἕ ἀαἕἕἕᾶᾶᾶἰῦ ὀδ÷εὀἕὲζζᾶ

- ✓ Ἀἰῦἡᾶᾶἕῦ ἡζῖῖῖῖῖ ἕῖῖῖῖ, ἀἰῦἡᾶᾶἕῦ ὀζ÷εἕᾶἕἕἕ ὀἱῖᾶἱᾶ.
- ✓ ζζδδῖῖἕἕ ὀγῖ ἱἕῖῖῖῖ
- ✓ ζζδδῖῖἕἕ ὀᾶῖᾶἕἕ 30%-ἕᾶδ ἕῖῖῖῖῖ.
- ✓ Ὀῶἡῖῦ ᾶᾶδᾶἕἕ 15 ἱ ἰ.ὀ.ᾶ-ᾶᾶδ ᾶᾶᾶἡῖᾶ.
- ✓ ἡζζἕἕἕ 3 ἡᾶδᾶ ἡἱἕ ἡῶᾶᾶᾶ ᾶᾶ ἡἱᾶ ὀᾶἱᾶἕἕ ᾶᾶἱᾶ ᾶᾶδᾶἕἕ ὀ÷δδὸῶἕᾶ, ὀῶἡῖῦ ᾶᾶδᾶἕἕ ᾶᾶᾶἡῖᾶ.

Ἀγῖὸγᾶ ὀδῶἡᾶ ᾶἕδῖῖἡῖ ἡῖῖᾶὸγᾶ ἰῖᾶᾶδδᾶ Ẉῖἕἕἡ:

- ✓ Ἀεὲζζ ἀγῖὸγᾶ ἱῦ ᾶᾶδᾶᾶ Ẉδ ᾶᾶᾶᾶᾶδδ ὀζδᾶῖῖᾶ ὀἱῖᾶἱᾶ:
- ✓ Οὐαίρὶ ὀἱᾶᾶᾶᾶᾶ ὀἱῖᾶἱᾶ ᾶῶῶῶ ὀδᾶᾶ
- ✓ Οὐαίρὶ ὀῖῖῖῖῖῖῖ ᾶᾶ ᾶζδῖῖ ὀδᾶᾶᾶᾶᾶ
- ✓ Ἐῶῖῖ ὀῖῖῖῖῖῖῖῖ ᾶῖῖῖῖ ᾶζδῖῖ ὀἱᾶᾶᾶᾶᾶ (ᾶγῖὸεἕἕἕ ᾶᾶδᾶᾶ 48 ὀᾶᾶἕἕἕ ᾶἱῖῖᾶ)
- ✓ Ἀᾶδδᾶᾶ ῖἡῖῦ ὀῶᾶᾶδᾶἕἕᾶᾶ ὀᾶᾶᾶᾶᾶᾶᾶ ὀζῖᾶ ὀῖῖᾶῖᾶᾶᾶ ὀῶἡ ᾶἕᾶᾶᾶ ὀἱῖᾶἱᾶ ὀἱῖᾶἱᾶᾶᾶᾶ ἰῖᾶᾶᾶᾶ.

Ἀεῦ ἱῦ ὀαἰᾶἕἕ ᾶῶᾶứ ἱῦ ᾶῖ?

- ✓ ABCDE-ᾶ ζᾶᾶἡῖῦ ᾶᾶᾶῶ ἡῖἕἕᾶ ζῖῖứ.
- ✓ Ἀἱἕ ἡῶᾶᾶ ὀἱῖᾶἱᾶ ἡἱᾶ ὀᾶἱᾶἕἕἕ ᾶᾶἱᾶἕἕἕ ᾶᾶᾶᾶᾶᾶ Ẉζἡᾶῖῖᾶᾶᾶᾶ ὀῶἕᾶ ζζῖᾶ ὀᾶᾶῶ ὀᾶζᾶᾶᾶ ᾶᾶἕἕᾶᾶ ἡῖῖῖῖῖ ἰῖᾶᾶᾶᾶᾶᾶ ᾶᾶᾶ ὀγῖαῖγῖᾶ ᾶᾶἱᾶ.
- ✓ Ἀἱᾶῶῶδ ζζứῖᾶ ὀἕἕἕ ζδδῖῖῖῖἕἕ ὀῶἡ ᾶἕᾶᾶᾶ ὀἱῖᾶἱᾶ ὀζζζῖῖἕἕ ἱῖῖứứứứ ζζῖᾶ ὀῖᾶῖᾶứứứứ.
- ✓ Οὐαίρὶ ᾶᾶᾶứứứứ ζζῖᾶ ἡῖῖᾶứứứứ ἡἡứứứứ ᾶᾶứứứứ, ὀἱῖᾶứứứứ ὀἱứ ὀδᾶứứứ ζζδδῖῖἕἕ ὀῖứứứ ὀῖᾶᾶ ἱῦ ζζứứứứ.

ῖῶῖᾶ ἡῖῖῖῖῖ ἰῖᾶᾶᾶᾶᾶᾶ ᾶᾶᾶ ὀγῖαῖγῖ ᾶᾶἡứứứ ὀδᾶứứứ ὀαἰᾶᾶᾶứứ ὀἱῖᾶἱᾶ. ῖῶ ἰῖᾶ ὀῖῖῖῖῖῖ ᾶᾶứứứứ ᾶᾶứứứứ ζᾶᾶ ἡῖứứứ ᾶᾶᾶ Ẉἱứứứứứ ᾶἕδῖῖứứứứứứ ὀᾶứứứứứ ᾶᾶᾶứứứứứứ ᾶᾶᾶ ὀἱῖᾶἱᾶ.

Ἀγῖὸγᾶ ὀδῶἡᾶ ᾶἕδῖῖἡῖ ἡῖῖᾶὸγᾶ ἡῖῖῖῖῖ ἰῖᾶᾶᾶᾶᾶᾶ ᾶᾶᾶ ὀγῖαῖγῖ ᾶᾶᾶ Ẉᾶῖῖứ ὀἱứ ἡῶᾶᾶᾶ ᾶᾶ ἡἱᾶ ὀᾶἱᾶἕἕἕ ᾶᾶ ᾶᾶᾶᾶᾶᾶᾶᾶ ἡῖᾶứứứứ. ζζῖᾶ ὀᾶᾶῶ ὀᾶζᾶᾶᾶ ᾶᾶứứứứứứ ᾶᾶứứứứ ἡᾶἱᾶ.

Ὀῖứῖᾶứứứ

Ὀῖứῖᾶứứứ ᾶᾶᾶứứứứứ Ẉζζứứứứ ἰῖứứứ ὀῶứứứứứứứ ᾶῶᾶứứứứứ Ẉζứứứ ὀῶứứứ ᾶῖứứứứứứứứứứứứ.

Ἰγέγυα: Ἀἰῦῆἄἔῦἰ ζἰ, Ἀἰῦῆἄἔἄἔῶ (ῶἄἄῶῶῶ, ἰῦῆἄἔῦἰ ζἰ ὀζῶἰ ὀῶἄῶἄἰἄ ἄῶἔῶῶῶῶ ἡῦῶἄἔἔἔ), Ὀῶῆ ἡῶἄἡῶ (ῶἔἰἄἡἰ ἰῶῶ), ἔἔ ἄῶἔἔἔἄἄἄἰῦ ἄἔἄἄἄἄἔ (ἄῶῶἄἄἔῦἰ ὀἰ ῶἔἰῶ), Ἀἡἰῶἔἔἔἔ ἔἔῶζῶἔἡῶ (ἄἡἰῶἔἔἔἔ ὀῶῦ, ζῶῶἡ).

ῶἄἄῶ ὀζῶἡἄῆῆἡἰ ἰῦ ἡῶἡῶ ἰῦ ἰᾶ ῶῶῶ. Ἀἔῶἡἡ ἰῦ: ἄἄἔ, ὀἄἔῶἰ ὀῆ, ἰᾶῶἡἡἡ, ἔἄῶἡἡἡ ἄ.ἰ. Ὀῶῶἔἔἄἄἰἄ ὀζῶἡἄἡῶ ἰῦ ἄἡῶῶῶ ζῶἔῶῶῶ ὀζῶἡἄῆῆἡἡἡἡ ἔῶῶ ὀζῶἡἄῶῶ. Ἀἡἰῶῆἡἡ ἄῶῆ, ἄῶῶἡἡ ἰῦ ἡῶῆἡἡ ἄῶἡἡἡ ἄῶῶῶῶ ὀῶῶ ἄῶῶἄἄἄἔἔ ὀζῶῶἡἡἡἡἡἡ ἡἡἡἡ ἡᾶ.

ἰᾶ ῶῶἄἔ ὀῶῆἄἡῶῶῶ:

- ✓ Ὀζῶἡἄἡῶῶῶἔἔἄ ζἰἡῆῆ
- ✓ ABCDE-ἡῶῶ ἄἡἡἡ ὀῶῆἄἡῶῶῶ ζῶῶῶῶῶ ὀζῶἡἄῆῆἡἡ ὀἄἔἄἄἔ ὀῶῶῶῶ (9-ὀἔἔἣ ἄῶῶἡ)
- ✓ ἰἄἔἄἄῶῶῶ ἡῶῶῶῶῶ (ἡῶῶῶἄἡἡ ὀἄἡῦῆἡἡ ἄῶῶῶῶῶ) ἄἡῶ ἄἔῦ ἄἡἡῶ ἡῶῶ ῶἔἡἡἡ ἡῶἡἡ.

Ὀζῶἡἄῆῆἡἡ ῶᾶῶῶῶ ὀἡἔἡῶῶῶ ῶᾶῶῶῶ ἄἡῶῶῶῶ ζῶἔἔῆ:

Ἄῶῶῶ ζᾶῶῶῶῶῶ ἰῦῆἄἔῦἰ ζἰῦἰ ὀζῶἡἄἡῶῶῶῶ ῶᾶῶῶῶῶ ἔῶῶῶῶῶ ἔῶῶῶῶῶ ὀῶἡἡἡ ἄἄῶ ἄῶἄ ὀἡἡῶῶῶῶ ζᾶῶῶῶ ἄἡῶ ζῶῶῶ ὀῶῶῶῶῶ ἄἡῆἡ.

- ✓ Ἀἰ ἡῶῶῶ ὀζῶἡἄἡῶῶῶῶ
- ✓ ἰῶῶῶῶ ὀζῶἡἄἡῶῶ ἄῶῶῶ ὀἄἡῦἡ ἄἡἡἡ ἰῶῶῶῶ ῶῆ ὀῶῶῶῶῶῶῶῶῶ
- ✓ Ὀἡἡἡἡ ἡῶῶῶ ἄἡἡῆἡ, ὀῶῶῶῶῶ ὀἄἡῶῶ
- ✓ ζᾶἔἄἔῶῶῶ ὀἄἄἡἡἡἡἡ ῶἔἡῶ ἔῶῶῶῶ
- ✓ Ὀζῶῶῶ ἄἡἡἡ ὀῶῶῶ ἄῶῶ ῶᾶῶῶῶῶῶῶῶ, ἡῶῶῶ ὀἡἡἡ ὀζῶἡἄῆῆἡἡ

Ὀἡἡἡἡἡ ἡῶῶῶῶῶ ὀἔἄἡ ἡἡἡῶῶῶῶ, ῶῶῆῆῆῆ ζᾶἔἄἔῶῶ ὀῶῶῶῶ ἄἡἡῶ, ἡῆἡῶῶ ὀἄἄῶῶῶῶ ἄἡἡῶῆἡἡ ῶᾶῶῶῶῶ ἰῦῆἄἔῦἰ ὀἡἡ ἡῶῶῶῶ ἄ.ἰ-ἡῶῶ ὀῶἡἡῶῶῶ ἄἔἔἄἄῶ ῶᾶῶῶῶῶῶ ἰῦῆἡῶῶ ὀἄἡῶῶῶ ὀἄἄἄἡ ἡῶῶῶῶ ὀἡἡῶῶ ὀᾶῶῶ ὀᾶῶῶ ὀᾶῶῶῶ.

Ὀζῶἡἄἡῶῶῶῶ ῶᾶῶῶῶ ἡῶῶῶῶῶ ὀῶῆἡἡ ἡῶῶῶῶῶῶῶ ὀἄἡῶῶῶῶῶ ἄἄἔἔἄῶ, ῶῶῆῆῆῆῶ ἄῶῶῶῶ ὀῶῶῶῶ ἄἡἡῶῶ ῶἡῶῶῶῶ ἄἄἄῶῶ ἄἡἡἡἡἡ **2-4 ἡἔ ἔῶῆῶῶῶ ὀῶῆἡῶῶῶ ἄἔἔἣ ἔᾶ ῶἔἣ ὀῶῶῶῶ, ὀζῶἡἄῆῆἡἡ ἄἄἄῶῶῶῶῶῶῶ ὀῶῶῶ ὀῶῶῶῶ ἄἡἡῶῶ ἡῶῶῶῶῶ ἄἡἡῶῶῶ ὀᾶῶῶῶῶῶῶῶῶ. Ὀἡῶῆἡἡ ῶἔἡἡἡἡἡ ἄῶῶῶῶ ἄῶῶῶῶ ὀῶῆῶῶῶῶῶ ἡῶῶῶῶῶῶῶῶ.**

- ✓ Ὀἔἔῶῶῶ ὀἡῶῆἡἡ ῶἔἡἡἡῶῶ ὀἔ ὀῶῶῶῶ ὀζῶἡἄῆῆῶῶῶ ἄῶῶῶῶ ἡῶῶῶῶ 8 ὀᾶῶ ἄἄῶῶῶῶ
- ✓ ἔᾶῆἡἡἡ ὀᾶῶῶῶῶ ἰῦ ἄῶῶῶῶῶῶῶ 24 ὀᾶῶῶῶῶ ἄἡῶῶῶ, ῶῶῶῆῆῆῆῶ ἄῶἡῶῶῶ ἄῶῶῶῶ 0,5-1,0 ἡἔ/ἔᾶ/ὀᾶ ἄἔἔἣῶῶῶῶ ἡῶῶῶῶῶῶ.

Ἄῶῶῶ ἄῶἄ ὀἡἡῶῶῶ ἄᾶ (ἄἡἡἡῶῶῶ ἄἡῶ):

- ✓ ῶᾶῶῶῶῶῶ ἡἡῶῶῶ
- ✓ 20%-ἔᾶῆ ἄἡῶῶ ὀζῶἡἄἡῶῶῶῶ ἄἡῶ ἄἄῆῆῆῆῶ ἄῶῶῶῶ ὀᾶῦ

- ✓ Õĩãĩãĩãĩã äóóðñ òààü.
- ✓ Òàòðàíãèéí óðüã÷èèäí ñýðãèèëýèò òèé

Õãàððàæ äýìðñýí °ã÷ðíççäýä ýíýè ççéí èèðýè äýìðèèéí äàðàò ýðíéé 24
òàãèéí äíðìð èèðýòäçé ááéæ áíëí.

Ìàø ðçíä ýíãýäðýé °ã÷ðíççäèéã òýýãýðëýò

°ã÷ðíã òýýãýðëýò íü ýðñäýè °íãðòýé. Ýíý íü ìàø ñàéí òàðèèöàà, õíëáí, ò°è°ãè°èò, òàíãàèòòðé òçí òç÷éí øàððãäãä àæèè ðì. Òýýãýðëýò øàððãèäãàòðé ýìàð ÷ °ã÷ðí ççàìã äàððòüí °í° çàðàäè òíãðãíðæñíí ááéò ñòíé. Çàð÷íüí òóãüä, èèçç °íãð òçðøéíä òóñèäìæ àã÷ ÷äãðò íýãæèä ýì÷èççëýò øàððãèäãàòðé °ã÷ðíççäèéã òýýãýðëýò íü ççéðýé.

Ò°è°ãè°èò áà áýèðäýè àæèèä äíðàððò ççééñ:

- ✓ Òýýãðèéí òýðýãñèèéí ò°ðè (Ìàøéí, äàçðàðð ýãäã÷, çàãü)
- ✓ °ã÷ðíã ñàðèò òóãèéí ñàòèóð
- ✓ Ýì÷èèãýýã çðãýèæèççëýò áíëí ýàðàèòðé òóñèäìæüí çãä øàððãèäãàòðé ýì, òííã, ò°ð°ð°ìæ
- ✓ Áíëçíøãçé òçíãðýèççä
- ✓ Õýíäò òýðýãñèèéççä

Èããýòèòýé òàðèèöàà õíëáíðíé ááéò íü ÷óðäè:

- ✓ Õçëýýí àãàò ò°ã
- ✓ Òýýãðèéí çèè÷èèãýýã ççççëýãñýä
- ✓ Äããèèäáí ýãàò òçìççñ
- ✓ °ã÷ðí áà òýãíéé íéð äíðíüðíí

Èããýòèòýé òíãðãíðæóóèðð øàððãèäãàòðé ççééñ:

- ✓ Äíðíü ñýðýýí àìüäðóóèðð òóñèäìæèéã òàã òóãàððàíä íü ýàðàèòðé àãàò
- ✓ Õóñ àèäàèòüã òýíàèòáíäà Ìðóóèæ, òóñ ýðãýèðèéã äàðüæ ÷äãðò
- ✓ Õóãàðèüí ò°ã°èã°íééã òýçãàððèðð
- ✓ °ãä°èò íàìäàò

Ñàíàæ ýã: Òýðýã °ã÷ðí ìóóãäè äíðíü òóñèäìæäàð äàðéí çýéæ, àìü òýíññýí ááéäéóóãüã øàèäáí ýì÷èýýã, äàðà ìü äýìðñýí ýðòðýí òíãðíèðííã ÷èèýññýí ìàðèéí íýíáäé çýýýìæ, òóñèäìæèéã ççççè.

Òýíãýèýè. . .

**Όγδύα γιὰδ ίγᾶ ζιέε άόδóóòàò άίεήίε, άόδóóòàòää άίεήίεεò öàā öóāàöà
öàéðáí þì.**

Öàāñðàèò 1- àìüñāèüí çàìä àâàò àðāà öýìæýíèé àðāà÷èèóóä

íāñýí àðāà÷èèóóä

✓ **Ýðζιᾶ òàòàò άà òζèöýò**

Ýðζιᾶ òàòàò àæèèáàðüā öèéöäýý öìð öóðóóāàððà ýðζζί äîð òàâèèää ç°è°í äýýø °ðā°æ ýðζζā óðä áàéðèèèä îðóóéíà. Ýíýðζζ àæèèáàðüā öèéöäýý òççζζā öýò äýäèèèäýæ áíεîðāζé. (Ääèèäā àæèè äýýð ççíý)

Ýðζιᾶ òζèöýò àæèèáàðüā öèéöäýý āàðàððà ýðζζίèé °íöāèéā °ðā°í äýýðöèòýé àäèè áàéðèèèä îðóóéíà. (Ääèèäā àæèè äýýð ççíý) Ýääýýð àðāóóä íü ýñèéí íàéäāððàé àðāóóä áèø á°ā°ä àìüñāèüí çàì öýçýý ÷ á°ā°ð÷ áíεîðüā ñàíàæ ýā.

✓ **Àì-çàèèèóðüí öýè äàðā÷**

Àì-çàèèèóðüí öýè äàðā÷èèā àìáíä öýéíèé àðā áàéðèèóóèäí öýðýāéýāýā. Äîè÷èî äîñä òàèüā äýýø òàðóóèæ àìáíä öèéäýýä òàáíàéā øζðāýíýāö àèü íýā òàæóó ðóó 180 öýí ýðāζζéýí òζèöýæ òàäüäā. Öζðāýä ç°è°í, íýíàäé òáíàðò öýðýāòýé, ç°è°í ýäèèā äýìòýýæ áíεçîðāζé þì.

✓ **Öàìàð-çàèèèóðüí àìüñāèüí çàì**

÷ζíèéā ìàø ñàéí òîñèñä òàìðüí íçöýýð îðóóèäí àì-çàèèèóðüí àðüí öýñýāò áàéðèèóóéíà. °ā÷ò°í ñàéí çîèèèæ ÷ääāā.

Íýíýèò áóþò ñàéæðóóèñàì àðāà÷èèóóä

✓ **Àìàð òàāàì ì°ā°ðñ°í öîñéíä áóóðñ òàâèò**

Ýíýõçç àðãàðð õýíàèðãçé õèéãýë õçççã õýò ãýäèééãýõ àþóèððé. Òóñèàã÷èéí òóñèàìæàðð ò°ã°èã°íèéã õýçãàððèèàñàí ááéäàèä äóóðñàð òàãèõ íü ÷óðàè. (Äàäèäà àæèè äýýð ççíý). Õýðýã õíãíã äççðýí ãýæ ççãýè á°ãæ ì°ã°ðñí äýýð àððàð øàððäèäàððé. 2 òàèä èæèè, õýäèéí àìññàðè ñíñíãäíæ ááéäàðãàðð ç°ã ááéðèäèüã òíððíæ õèééýã÷ õçðýýã õèééíý.

Ñàìàæ ýã: Õçççç ìççðíèé äýìðýèðýé °ã÷ðíçä íü àìññàðè á°ãè°ðõ ýðñãýèðýé ááéäàã

Òàãàðí ì°ã°ðñí õíñíéä äóóðñ òàãèõ çàéèøãçé øàððäèäàððé ì°ð°èð ááéäèóóä:

- ✓ Õíãíãíü àäóóèäãðóóíàðð òàððàðàñ ñýðãèééýí àìññàðèüí çàìüã ñýðãýýðýã
- ✓ Ìççðíèé õíøóóã÷ áíñí áóñàð àìññàðèüí çàì áíñí õýðýãñèççäýýð òç÷èèð°ðã÷èéã °ã÷ ÷àððãçé çãä
- ✓ Æèððèäðáè áíñíññ ñýðãèééýí àìññàðè óäèððàð çíðèèãíð õýðýãéýíý.

Ýíýõçç àæèèáððüã 30 ñãèóíãýñ èèççãçé òóãàððàíä õèéõ ññíé. Õýðýã òàãàðí ì°ã°ðñí õíñíéä äóóðñ òàãèæ ÷àððãçé áíñí °ã÷ðíèé àìññàðè óäèððàððà (äýìæèèðýý) çðãýèæèççè. **Ñàìàæ ýã: Õàãàðí ì°ã°ðñí õíñíéí äóóðñüã òàãèæ ÷àððãçéäýýñ áóñ òç÷èèð°ðã÷ °ã÷ ÷àððãçéäýýñýý áíñæ °ã÷ðí° àèäàð ááéíà.**

Ìýñ çàñèüí àðãàðð Á°ãæ-áàìáé òàèññüã íýýõ

Ýíýõçç àæèèáððüã òàãàðí ì°ã°ðñí õíñíéä äóóðñ òàãèõ õýã õýãýí ìðèäèí òèéãýýä àìæèèðãçé áíñí, °ã÷ðíèé àìññàðèüã äýìæèæ óäèððàæ ÷àððãçé ááéäà ì°ð°èä õèéíý. Äàððàððà òýìðð÷ Á°ãæ-áàìáé òàèññüã ìññä, àðññüã ççñýæ òàð á°ãæ-áàìáé òàèññüã íýýíý. Ñóàðñ áàðèä÷àðð ççñèýãèéã òýéíý. 4-6 äóãàðððáè òàãàðí ì°ã°ðñí õíñíéí äóóðñ ýñãýè òððàðíñðíèéí æèæèä äóóðñüã ìðóóèíà.

Õýìãýèýè...

Öàãñðàèò 2: Öççöäèéí òèçèíèíäèéí öýäèéí çççëýèòççä

çççëýèò	Íýðàé	6 ñàð	12 ñàð	5íàñðàé	Òñ öçí
Àìüñãàèëúí öýí (àìüñãàèë/ìèí)	50+10	30+5	24+6	23+6	12+3
Àìüñãàèëúí ýçýèðççí (ìè)	21	45	78	270	575
Ìèíóðúí ýçýèðççí (è/ìèí)	1,05	1,35	1,78	5,5	6.4
Ãàíàòíèðèò	55+7	37+3	35+2,5	40+2	43-48
Àððåðèéí öóñíù pH	7,3-7,4		7,35-7,45		7,35-7,45

Íàñ	Ççððíèé öýí (íýã ìèíóðàíä äàð öíðèèò)	Öóñíù äýýä äàðàèò (ì.ì.ó.á)
0-1	100-160	60-90
1	100-170	70-90
2	90-150	80-100
6	70-120	85-110

10	70-110	90-110
14	60-100	90-110
Íàñàíä õġðýãñýä	60-100	90-120

Àìüñãàèüí ĺçĺġëÿëðĺĺä áà òàãààí ðã°ðñí ðñíëíí äóóðñíü òÿġæÿÿ, ààèðèèè

íàñ	æèí	Àìüñãàèüí òÿí	ÕìÕ-í äóóðñíü òÿġæÿÿ	Óðóóë òġðòÿëò çàé	Õàìàð òġðòÿëò çàé
Íÿðàé	1,0-3,0	40-50	3,0	5,5-8,5	7-10,5
Íÿðàé	3,5	40-50	3,5	9	11
3 ñàð	6,0	30-50	3,5	10	12
1 íàñ	10	20-30	4,0	11	14
2 íàñ	12	20-30	4,5	12	15
3 íàñ	14	20-30	4,5	13	16
4 íàñ	16	15-25	5,0	14	17
6 íàñ	20	15-25	5,5	15	19
8 íàñ	24	10-20	6,0	16	20
10 íàñ	30	10-20	6,5	17	21
12 íàñ	38	10-20	7,0	18	22

Õàãñðàèò 3: Çĺðò-ñóààñíü ĺçĺġëÿëðĺĺä

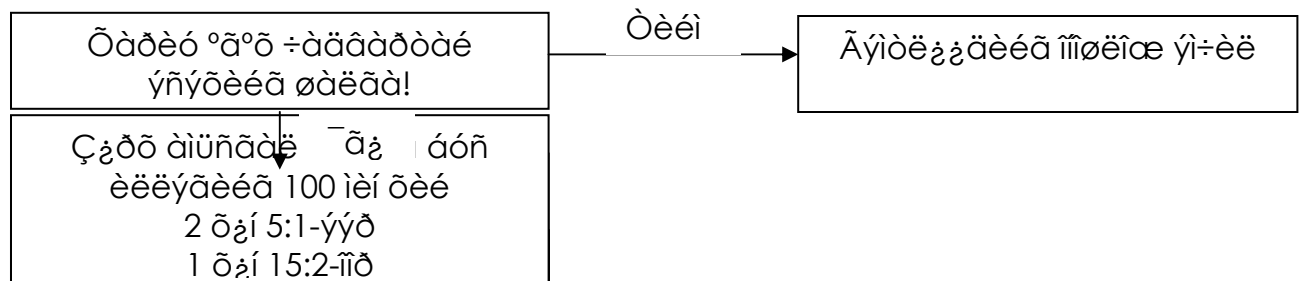
Õóñ àèàèèò	Çĺðòíëé òíðèèèò	Õóñíü ààðàèèò	Õÿë/ñóààñí ü ýðãÿí äĺĺðÿëò	Àìüñãàèüí òÿí	Øÿÿñíëé ãàðòò	Óðààí ñàíàà
0-750 ìè	100 òġðòÿë	Õÿâèéí	õÿâèéí	õÿâèéí	30 ìè/ðàà äÿÿø	Õÿâèéí
750-1500	100 äÿÿø	Äÿÿä õÿâèéí	ÿãðÿä	20-30	20-30	Áààà ñààòàèò àé
1500-2000	120 äÿÿø	áóóðíà	ÿãðÿä	30-40	5-15	Ñààòñàí
2000 äÿÿø	140 äÿÿø	áóóðíà	ÿãðÿä	40 äÿÿø	10 òġðòÿë	Ëñä ìðñ

Õààñðàèò 4: Óðààí àèäàèòύí Æèàñêîúí àíäèèèè

Éè àæèèèäàà	Õàðèó óðàèè	Íñ
Íðä (4)	°°ð°° ίγγίγ	4
	Çààððàðð ίγγίγ	3
	°ä°èò°íä ίγγίγ	2
	Õàðèó °ä°òäðé	1
Õýè ÿðèà (5)	Õýâèéí	5
	Óäààðèðñàí ÿðèà	4
	Àâðàèèäàðäðé ðä	3
	Àâðàèèäàðäðé àäèà	
	Õàðèó °ä°òäðé	1
Õ°ä°èä°í (6)	Çààððð áèäèèðéíγ	6
	°ä°èò°° çàðíà	5
	°ä°èò°íä ò°è°° òýâèéí íóäèèíà	4
	°ä°èò°íä ò°è°° òýâèéí άóñ íóäèèíà	3
	°ä°èò°íä ò°è°° òýíèèèäýγ	2
	Õàðèó °ä°òäðé	1

**Õààñðàèò 5: Çððóýíä ζζζέγò àìü òýíññýí γì÷èèäýγ
(Çððóíèè ñýðóýýí àìüäðóóèèè)**

Òà °ä÷òíèèè°° áíèíí °°ðèéí°° àðòèäζέ áàèèèüä ðàèèäæ ðàíäà!

Õàãñðàèò 6: Āýìðèèéí çàèéí àæèè ççðāèéí òóãèàðèèò

Òóðàéí ýíýèãèéí òóñèàìæ ççççèæ áóé áàèãóóèèðãðã ãýìðèèéí °ã÷òí èðýóýýñ °í° óðÛã÷èèàí ãýìðèèéí `áàãèéí` ãèøççí áçðèéí ççðýã òàðèòèèðãèéã òìãíðòíéèæ òóãèàðèèñàí áàéò ÿñòíé.

Áàãèéí ãèøççä (÷àããàððàñ òàìààð÷)

Èðýã÷éýí:

- ✓ Æèæççðèéí ççðýã ãçéöýðãýæ áóé ýì÷ ýñãýè äàäèàãà òóðøèàãà áçðèé ýðççè ýíýèéí àæèèðàí (áàãèéí àðèèã÷)

Āýìðèèéí áàãèéí ççðýã	
Áàãèéí àðèèã÷ (ýì÷)	(Ñóãèèèã÷)
1. <u>ABC-èéí ààãóó àæèèèèð</u>	1. <u>Ýðò çàèéí ñýóýýí àìÛäðóóèèð àðãà</u>
2. <u>°ã÷òíèé ýñãýè áýð áçèèéí</u>	2. <u>Õàìàððàí ñàäàí, ò°ð°è ò°ð°ãñ°àòýé íÛ òíèáíí</u>
3. <u>Áíèíæðíé í°ò°èä Āýðèèéí</u>	3. <u>Áè÷èã áàðèìòóóäàñ äàðàðò ççéèñèéã</u>
4. <u>ðççð</u>	4. <u>òìãòìò</u>

4. <u>Ōī ðāīā÷ ççëýāèéā òèéō</u>	<u>øàèāð:</u>
5. <u>Ōàððāīāèéí óðüā÷èèàí</u> <u>ñýðāèéèýèð áíëīī</u> <u>àíòèàéíòèèð áíòàððāō</u>	✓ <u>Ōàðøèè</u> ✓ <u>Ōýðýāëýäýā ýí òàðèà</u> ✓ <u>Àìüäðàèüí òççō, °āñ°í °ā÷èí ā.ì</u> ✓ <u>Ōàìāèéí ñççèä èänýí ççéè</u> ✓ <u>Ãýìòýèä õīèáīíòíé òç÷èí ççéèñ</u>
6. <u>°ā÷ò°íā ààòèí çíýéýō</u>	4. <u>Áóñäð ýííýèèéí ñóâèèàðóéí àðèðä÷èä</u> <u>ìýäýāäýō</u>
7. <u>°ā÷ò°íā òýýāýðèýðýä áýèäýō</u>	
8. <u>Áè÷èā áàðèìòüā ãçéöýýō</u>	

- ✓ Æèæççðèéí ççðýā ãçéöýðäýæ áóé ñóâèèàð÷
 - ✓ 1-2 íýíýèð òóñèàð÷èä
- Åð íü °ā÷ò°í èðìýāð òçðçýí òóâàððàíā áàéäèüā çíýéýō øàððäèðäðàèé.

÷çíèéā **ÁÍĀĒĒĀÍ ŌÓĀÈÀÐĒĀÈŌ**āýæ íéèāíæ áíëīī.

°ā÷ò°íā ààòè àðāð òýíæýýíèé ÷óðàèüā òçðçýí òóâàððàíü äíðíð òíáíðõíéèíð íü àððàðð òç÷èí ççéèñýýñ òàìàððà:

- ✓ Ōçí òç÷èí
- ✓ Í°ð°è áíëīèõīī.

÷çíèéā ñóððàèèòüí ýäòä äýèäýðýíāçé ýðèèòðò áíëīī.

Ōāñðàèèð 7: **Ãýìòèèéí áàçèéí çéè àæèèèððàðíü àæèüí ò°è°æ°ā°**

ØÀĒĀÓÓÐ

Ààðàðèè °ā÷òíççäèéā ãýìèèéí áçðýí ççëýāð ìðóóèæ, çíýéíý:

÷çëýāýýñ

- ✓ 3 ìàððýýñ °íä°ð ççéèýýñ óíàñàí
- ✓ Àâòí ìñè: 30 èì/òðā-ààñ äýýø òððàðèé ýææ áàéñàí
- ✓ Àâòí òýðýāñèýýñ óíàñàí, øèäýāäñýí
- ✓ Ãýìòýāñäýýñ òýí íýā íü ìàñ áàðñàí
- ✓ ßāàí çíð÷èä÷, äóáóé áíëīī àâòí òýðýāñèèèèæ æíëīīāíæ áàéñàí òçí

÷çëýāð

Àiũñãàèúí çàì áíēīī àiũñãàèúí ýððòíēē ýīãýãøēē èēýðñýí

- ✓ Õóñíú ààðàèð 100 ì. ìóá-ààñ áàãà áíēīī
- ✓ Æèñēīãúí àíãèèàèðð óðàì àèãàèðúí ììì 13-15-ààñ áàãà
- ✓ Áèãèéí 1-ýñ ãýýø òýñýã ãýìðñýí
- ✓ Íýãð ãýìðýèðýé

Ãàiðãèéí çðèéí àðãà òýìæýý

Ãàiðãèã íú òýçýý ÷ òíðèíēãíæ áíēīð ççéè á°ã°ã ãàiðãèéí çðèéí àðãà òýìæýýíēé ò°è°ãè°èò áíē ãýìðèèéí òóñèàìæèéí òòèãóóð íú þì. **Ãàiðãèã íú òòðàéí îðīí íóðãèéí í°ð°è áíēīēðīí íú ãàiðãèéí çðèéã àààì òóóèàð ÷ããàððàèã òìãððīēēīð òç÷èí ççéè þì.**

Ãàiðãèéí çðèéí ýíãèéí ò°è°ãè°ã° íú ààðàð ççééýýñ òīãðīī:

- ✓ Æàiðãèéí çðèéí æçæèã÷èēñýí ààèèãàð
- ✓ Æàiðãèéí çðèéí àðãà òýìæýý ààðàð ççééýýñ áçðãýý
- ✓ Òàèáàð äýýðð àðãà òýìæýý
- ✓ Õóãü òçíèéã ÿèãð òçèðççð
- ✓ Æýìðèèéí àíãèèàí ÿèãðèð
- ✓ Òàíáé ýíýèãýýñ òīèèīãñīí ýíýèãèéí áàã
- ✓ Æàiðãèéí çðã òàðàí îðīēðóóèàððã ç°ã°ð°ããñ°í òç÷íççã:
- ✓ Òçðãýí òóñèàìæèéí áàã
- ✓ Õãããã, öýðãèéí àðìè
- ✓ Íãýñíèé áíēī îēīí óèñúí ýðð áçðèè áàéãóóèèàðóóã
- ✓ Õóñèàìæèéí áíēī ÷°è°è°ð òãáìðèèãóóã
- ✓ Íççèãýí øèèæççéýðýã ÷óðàè÷èàð òç÷èí ççéèñççã
- ✓ Íççèãýí øèèæççéýð òīīã ò°ð°ð°íæççã
- ✓ Õýýãðèéí òýðýãñèççã: àðòí çàì/ àãààððúí(íèñãýã òýðýã/ fixed wing)/ òñàí çàì
- ✓ Õ°ð°è áçðèéí òàðèèðàð òíēáííú áíēīãóóãúí äóíã øèèããýð ãàðãàð Ýíý òàèàðð ààèèãúí òýñýãð äýèãýðýíãçé ÿðèèðàíã.

ÑÓÐÃÀÈÒÚÍ ÍÝÈÃÝÝ

Òàíú °ãñ°í ç°ãè°ã° áíēīí øççìæéýè òàíú ààðàð äàðàãèéí ñóðãàèèðóóãüã áýèãýðýã çýýæ áàðàðøççé òóñèàìæ áíēīð áíēīí. **Ãàðãàð òçñíýãðìèã á°ãè°æ áèãýíã òóñèàíã óó.**

- ììì 0 – ýìàð íýã ñàíàèèãçé
- 1 – Áçðýí ç°ã°ð°í°
- 5 – Áçðýí ýñýðãççóíý

	0	1	2	3	4	5
Ĕ̄ə̄ēēéí àāóóèàìæ						
Ç̄đ̄èèāīāīī ò̄đ̄ñ̄ýí ýñ̄ýō						
Òàíû öààøäèéí àæèèä öýđýãòýé ýñ̄ýō						
Òàíû îāīāèéí àæèèðàé õīēāīīðìé ýñ̄ýō						
Õýò èõ ìýäýýëýë àāóóēñ̄àì						
Ǣç̄æèãëýë ìü °ã°æòýé áîēñ̄īī						
Óóëçàèð °ã°æòýé áîēñ̄īī						
Ìýäýýëèèã òýò æèæèãëýñ̄ýí						
Ñóðāèèèéí çààò àðāà ç̄íéí ōýéáýðò °ã° ñàìàè						
Ñóðāèèèúí òīīāēīē (Áīēīīæèéí ōýìæýýä)						
Áóñàä ñàìàè						